

Jayanaka
Prthviraja vijaya

Volume. I

अथ

जोनराजकृतटीकासहितं पृथ्वीराजविजयाख्यं महाकाव्यम् ॥

प्रथमसर्गः ।

* — — — — — — — — — — — — — — — —

न्ता प्रतिबिम्बिता विश्वान्तरवर्तिनो भावा — — स्मस्तादृशः कविप्रवर्हा — — — नसं तस्य पर्युदासं सदृशमित्यर्थः । कैलासस्यापि स्फटिकमयत्वेन वस्तुसंक्रान्तः ए — — — सं सुखदायिनमाश्रित्य वसन्तमानन्देश्वरं प्रपद्येऽहं शरणीकरोम्यहम् ॥

ऊनेन - - - तये - - -

- - - ज्ञाधिकतापराधम् ।

न ब्रह्मचर्येण न लब्धसाम्य-

स्सदाशिवः पंचमुखस्सदाशिवः ॥

त्यर्थः

पचमुखस्सदाशिवस्तस्य — प — — — — — — — — — दश नेत्राणि भवन्ति । षण्मुखस्य तु द्वादश । अत ईश्वरनेत्रे कुमा

* The first two leaves are missing, covering the first half a zen verses or so.

— — — — — — — — — — — — — — ख्वात्स यदासीत् षण्मुखस्यैवं मुखमधिकं भवति । तेन — — — — धस्तं शोधयन्निव कुमा — — — — — — यात् ॥

अचुम्बितार्थप्रति(भान*)भानु-
र्वल्मीकजन्मा कवितावता - ।
- - - - - - प्रबबन्ध पूर्व-
मनन्तरं दाशरथिर्जजृम्भे ॥

अचुम्बि — — — — — — ष्टानामुल्लिखितानामर्थानामभिधेयानां वस्तूनां च प्रतिभाने प्रकाशने वल्मीकिर्युग्मान्वचेत् । तमेवोल्लेखं प्रकाशयितुं वाल्मीकिं — — — — — — — ष्टेयो रामोत्पत्तेः पूर्वमेव रामचरितं प्रबद्धवान् पश्चाद्रामोऽस्फुरत्

- - - नन्तु त्रिदिवं पुराण-
द्वीपोदधिं वेदसमुद्रमेघम् ।
नभस्तलं व्याकरणग्रहाणां
काव्यं व्यध - - - - वोव्यात् ॥

दर्शनान्येव षट्संख्यत्वादृतवस्ते — — त्रिदिवं [illegible] नामपि तेषामेकत्र निवासात् । पुराणान्येवाष्टाद[illegible]ख्य — — — — मुदधिम् । तेषां तत्र वर्तित्वात् । व्याकरणा[illegible] नवसंख्यत्वाद्ग्रहास्सूर्यादयस्तेषामाकाशं । तेषां तदेक — — —

* Supplied from the Com.

त्वात् । वेदा एव समुद्राश्च चतुस्संख्यत्वात्तेषां मेघं वर्धकं यो महाभारताख्यं काव्यमकरोत् स व्यासो वो रचेत् ॥

असत्य* - - - - - - - - -
- - - - - - - - - - - - - - - ।
- - - - - - - - - - - - - - -
- - - - - - - - - - - - - - ॥

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

- - - - - - - - - - - - - -
- - - - - - - - - - - - - - ।
- - - - - - - - - - - - - -
- - - - - - - - - - - - - - ॥

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

रयत् । अन्तर्भावितण्यर्थाच्च करोतिः । वेदवत्सत्यं रामायणं ...ारेत्यर्थः । त्रिसंख्यत्वाच्च त्र्यनुकरणम् । अतोऽस्माद्धेतो- ...ीयो मुनीन्द्रो व्यासः पुराणानां समसंख्यैरष्टादशभिः पर्वभिः ...ाव्यं पुराणजातमन्वचीकरत् । पुराणवत्सत्यं महाभारत- त्यर्थः । पर्वभिरिति 'हक्रोरन्यतरस्याम्' इति तृतीया ॥

सत्काव्यसंहारविधौ खलानां
दीप्तानि वह्नेरपि मानसानि ।

---

* A large lacuna in consequence of the peeling off of the lower part of fol. 3*a*.

भासस्य काव्यं खलु विष्णुधर्मात्
सोप्याननात्पारतवन्मुमोच ॥

सतां काव्यं तद्विषये संहारविधौ दाहे दोषारोपणेऽग्नेरपि सकाशाद्दुर्जनानां चित्तानि दीप्तान्यजस्त्राणि(णि) भवन्ति। अत्र साधनमाह। सोऽग्निरपि भासमुनेः काव्यं विष्णुधर्मान्मुखात्त्यक्तवान्। नादहदित्यर्थः। अत एव पारतवदित्युपमा। अग्निर्हि वस्त्वन्तरवत्पारतं दग्धुमशक्तो मुखान्मुञ्चति। भासव्यासयोः काव्यविषये स्पर्धां कुर्वतोस्सर्वोत्कर्षवर्तित्वेन परीक्षकान्तराभावात् परीक्षार्थमग्निमध्ये तयोर्द्वयोः काव्यद्वयं क्षिप्तम्। तयोर्मध्यादग्निर्विष्णुधर्मान्नादहदिति प्रसिद्धिः। खलैस्तु प्राप्तं सत्काव्यं दह्यते। इत्यग्नेस्सकाशात् खलानां दाहकत्वमित्यर्थः॥

मध्येबुधं ये कवयो भवन्ति
बुधाः कवीनामपि सन्निधाने।
सर्वज्ञता मूर्खसभा(सु तेषां*)
लभ्येत विद्वत्कविगालिदानैः॥

पण्डितमध्ये ये कविभावमेव नाटयन्ति तथा कवि[illegible] पण्डितत्वं चाभिनयन्ति तेषां मूर्खसभासु सर्वज्ञता† ल[illegible] अत्र हेतुः। विद्वांसश्च ते कवयश्च तेषां गालिदानैराक्रो[illegible]

---

* Supplied from the Com.

† कवित्वं विद्वत्वं च। (note in the MS.).

कथनैः विद्वत्कविविषया गालीश्श्रुत्वा ते स्वात्मानं नियतगुणं प्रकाशयन्ति। मूर्खसभास्विति विद्वत्सभासु गालिदानं विनैव तेषां नियतगुणत्वप्रकाशनार्थम्। विद्वत्वं कवित्वं चैकत्र न संभवतीति ——तम्। अथवा विदुषां कविनां मध्ये — — — — — — —
— — तस्तेषां पण्ड-(v. l. कवि-)तत्वाभावः प्रकटो भवति॥

विधानकुम्भानिव भू - - -
- - - मुत्साद्य कवीन्विधाता।
राज्ञां विना पुण्यबलं करोति
तिरोहितान्मत्सरिकृष्णसर्पैः॥

भूमौ राज्ञां पुण्यं विना पुण्यरहितानां राज्ञामयं खलः कवींस्तिरोहितान्करोति च्छादयति। किं कृत्वा। मत्सरिण एव कृष्णसर्पास्तैरुत्साद्य मत्सरिणश्चोदयित्वेत्यर्थः। यथा विधाता निधीन् कृष्णसर्पैरुत्साद्य तिरोधत्ते विना पुण्यबलम्। अयमिति त्वनिर्देशः। खलस्य कवितिरस्कारे स्वात्मप्रच्छादनाभावार्थः॥

विद्वान्कवेर्यो विहितानुकारः
- - - - च्छादयितुं यतेत।
वैरायमाणैस्स वराङ्गनाभ्य-
स्सख्यं न किं वर्षवरैः करोति॥

कवि — — — — — — — — — — — — — — ण्डितत्वं गोपयति स वराङ्गनाभ्यो वैरं संघर्षं कुर्वद्भिर्वर्षवरैः शठैस्सख्यं

तन्मध्ये प्रवेशं किं न करोति । यथा स्वं शब्दं छादयितुमङ्गना-रूपमभिनयञ् शठोऽङ्गनात्वं न लभते तथा विद्वान्पाण्डित्यं छादयन्नपि कवित्वं न लभते इति तात्पर्यम् । वैरायमाणैरिति शब्दवैरे क्यङिः । 'शठोवर्षवरस्तुल्यौ' इति कोशः ॥

कवित्वपाण्डित्यतटद्वयेन
सरस्वती सिन्धुरिव प्रवृत्ता ।
एकत्र पेयूषमयो रसोय-
मन्यत्र मात्सर्यविषात्मकोऽस्याः ॥

नदीव सरस्वती कवित्वपाण्डित्यरूपेण तटद्वयेन प्रवहति । अस्यास्सरस्वत्या एकत्र भागे कवित्वेऽमृतरसो भवति । अन्यत्र भागे मत्सरविषरूपः । 'पण्डिता मत्सरग्रस्ता' इत्यर्थः । सरस्वती नदी च तटद्वयेन वहति ॥

गुणैस्समृद्धोप्युपवेशनीयः
सूरिः परं पद्म इवाढ्यपत्रः ।
विचारकाले तु सहायभावः
प्रजापतेरायत(ने) कवीनाम् ॥

गुणैः पाण्डित्यादिभिः समृद्धोऽपि तथाऽऽढ्यपत्रः [illegible] -डम्बरवान्सूरि — — — — ज्ञा — — मुपवेशनीयः । वि[illegible] चातुर्याभावादेवमेव स्थापनीयः । विशिर्णिजन्त — — । प्रजाप[illegible] राज्ञो विचारावसरे कवय एव पुनस्सहायाः । प्रजापतेर्ब्रह्मणश्च ।

सतन्तुस्तपचस्तपद्मः। केवलमुपवेशनीयः। अधिकरणेऽनीयः। विशिष्टस्य चारस्य संचारस्य च काले कवीनां पक्षिणां हंसानां साहायकमुचितम् ॥

दृशां सहस्रेण न वीक्षते य
द्वागीशशिष्टो विबुधाधिराजः।
तमद्वितीयैव कवेर्विवेक्तु
दृष्टिर्भवत्यत्यधिकाधिकारा ॥

वाचामीशस्य महापण्डितस्य शिष्टो विबुधाधिराजः पण्डिताग्रणीर्दृशां विचाराणां सहस्रेण। सहस्रशो विचार्येत्यर्थः। यन्नालोचयति तद्विवेक्तुमद्वितीये — — — — ऽप्रतिमल्ला च कवेर्दृष्टिर्विचारे — — — धिकारा योग्या भवति। सहस्रशः कृतविचार — — — तो यन्न जानाति — — — — — — सकृद्विवेकेन जानातीत्यर्थः। अथ च बृहस्पतिशिष्टो देव — — यन्नेत्र — — — — — — ण न — — — — — — — व शुक्रस्य दृष्टिः पश्यति ॥

विशोधने सत्कविभारतीनां
शुद्धोऽपि पाण्डित्यगुणो न योग्यः।
(उत्क्षिप्य*)ते भस्म विशुद्धिकामै-
रपां हि पातव्यतयोद्धृतानाम् ॥

सत्कविवाचां शोधने उपकारे — — पि पाण्डित्यगुणो न

* Supplied from the Com.

योग्यः। अत्र दृष्टान्तमाह। पेयत्वेनोद्धृतानां प — — — — — त्ना — — ग्नो — — — — — — — क्षिप्यते। पातव्यं जलं भस्मना क्षिप्तेन यथा त्याज्यतामेव प्राप्नोति तथा सरसमपि काव्यं पण्डितोपन्यस्तेनोपस्कारे — — — — — — — — — — — — — — ॥

परीक्षकाणां रुचिमाकलय्य
प्रकाशनीयः कविना प्रकर्षः।
असात्त्विका - - - - - - - - -
- - - (भि)षजा न योज्यः॥

परीक्षकाणां बुद्धिं विचार्य कविना निजो द्र - - - - - - - - (रयस्ताः काव्यं न प्रकाशनीयमिति*) निस्सत्वां प्रकृतिं दृष्ट्वा तीक्ष्णोपशमो वैद्येन न प्रयोज्यः। अद्यतनानां रुचिः प्रतीतिलभ्येष्वर्थेषु नास्तीति मया ते नैवोपन्यस्ता इति सूचितम्॥

न पण्डितानां कविरित्यसाध्यः
कर्णज्वरोयं यदि शाश्वतस्स्यात्।
स्युरेव विद्यामधिकृत्य दूतीं
तन्मोक्षलक्ष्मीपरिरम्भयोग्याः॥

अयं कविरस्तीति पण्डितानामसाध्यः कर्णज्वरो नित्यो यदि न भवेत्तद्विद्यामेव दूतीमधिकृत्य मोक्षलक्ष्म्याः परिरम्भे

* This part of the Com. is thus placed within brackets in the original MS.

योग्यास्ते भवेयुः । विद्यावन्तोऽपि कवौ मत्सरान्मोचं न लभन्ते इति तात्पर्य्यम् । येषां चासाध्यः साधयितुमशक्यो ज्वरस्ते दूतीमुखेनाङ्गनां न प्रबोधयन्ति ॥

ज्वलन्ति चेद्दुर्जनसूर्यकान्ताः
किं कुर्वते सत्कविसूर्यभासाम् ।
महीभृतां दोःशिखरेनुरूढां
पार्श्वस्थितां कीर्तिलतां दहन्ति ॥

दुर्जनाश्च ते सूर्यकान्ताः । सूरीणां विबुधानामकान्ता अरञ्जकाः । पण्डितद्विषां कवीनां दोषारोपणे सामर्थ्याभावात् । ते काव्यं श्रुत्वा यज्ज्वलन्ति तन्महाकविरविरुचां किं कुर्वन्ति । कवीनां कीर्तिं हन्तुं न शक्नुवन्तीत्यर्थः । महीभृतां राज्ञां शैलानां च भुजशिखरे जातां कीर्तिमेव लतां निकटस्थितास्ते दहन्ति । दुर्जनसन्निधानात् कवयो राज्ञो न स्तुवन्तीति तात्पर्यम् । सूर्यकान्तोपलाश्च ज्वलन्तः सूर्यांशून्न ग्लपयन्ति किन्तु पर्वतानां पुनर्लता दहन्ति ॥

मात्सर्यगर्भोत्कटसूरिसर्प
व्याजिह्मताचापलदूषितापि ।
कवीन्द्रवाक्चन्दनकन्दलीयं
स्वाभाविकं मुंचति नाधिवासम् ॥

मात्सर्यगर्भेनोत्कण्ठा ये सूरयस्ते एव सर्पास्तैर्व्याजिह्मता-

चापलाभ्यां दूषितापि सती कविराजोक्तिचन्दनलता स्वाभाविकं सौगन्ध्यं न त्यजति। खलाः काव्यं दूषयितुं न शक्ता इत्यर्थः ॥

निवेद्यते सण्म(न्म?)णिदर्पणानां
तेनैव सार्वः परिशुद्धभावः।
विभाव्यते तेषु यदात्मसंस्थ-
मसज्जनैर्दोषमयत्वमेवः ॥

असज्जनैः स्वकीयं दोषमयत्वमेव तेषु सज्जनेषु यद्विभाव्यते दृश्यते। दुर्जनाः सज्जनान् दोषमयान् पश्यन्तीत्यर्थः। तेन सज्जनविषयदोषमयत्वदर्शनेनैव सतां मणिदर्पणानामिव सर्वहितं शुद्धत्वं प्रतिपाद्यते। शुद्धे दर्पणे ह्यात्मनिष्ठं वस्तु दृश्यते। अयमर्थः। दुर्जनाः स्वं दोषं सत्सु यत्पश्यन्ति। 'अस्मान् एते भाव्यन्ते' इति यच्छङ्कन्ते इत्यर्थः। तेनैव सतां शुद्धता प्रकटिता भवति। शुद्ध एव ह्यशुद्धस्य विरुद्धः ॥

गुणेषु लौल्यं सुजनस्य या-
- - - - - - - - - - - - - ।
- - - - - - - - - - - - -
ततोऽधिकं - - - - - - - त्ते ॥

सतो — — — — — — — रिमाणं लौल्यं श्रद्धा तत्परिमाण

खलस्य लौल्यं दोषविषये भवति । – – – – तात्पर्यम् । सूर्यो हि यावत्प्रकाशयति ततोऽधिकं तमस्तिरस्करोति ॥

दोषं गुणं वा पुरुषः परस्थं
यथा पिधाय स्वगतं पिधत्ते ।
कामं प्रकाश्यापि परस्थितं तं
प्रकाशयत्यात्मगतं तथैव ॥

परस्थं दोषं गुणं वा पिधाय च्छादयित्वा पुरुषस्तं स्वगतं पिधत्ते यथा तथा परस्थितं तं दोषं गुणं वा प्रकटीकृत्य स्वात्मनोऽपि तं प्रकटयति । अयमर्थः । परनिन्दया श्रोतारः खलं कलयन्ति तस्यास्तु च्छादनेन सज्जनम् । परगुणस्तुत्या सज्जनम् ॥

वाग्देवतागर्भगृहस्य विद्या-
स्थानेषु सोपानतया स्थितेषु ।
साहित्यविद्यापरिचारिकेय-
मनन्वयं नाम रजः प्रमार्ष्टि ॥

सरस्वतीगर्भावासस्य सोपानभूतेषु चतुर्दशसु विद्यासु स्थानेष्वियं साहित्यविद्यैव परिचारिकाऽनन्वयं सम्बधविस्मरण-मेव रजः प्रमार्ष्टि । उद्भ्रंशयति । साहित्यावगमेन विद्या-स्थानेषु प्रवेशः कर्तुं शक्यते इति साहित्येष्वादरः कर्तव्य इत्यनेन निजोद्यमस्य सफलतां सूचयति कविः ॥

साधुः प्रमादात्त्यजति स्वभावं
खलस्तु नारोहति साधुभावम् ।
निर्गन्धतामेति हि चन्दनादि
न सौरभं संघटते रसोने ॥

‘प्रमादोनवजानते’त्यमरः । ततो हेतोस्साधुस्स्वभावं त्यजति । साधुत्वात्पततीत्यर्थः । खलः साधुत्वं नाधिरोहति । जलादिद्रव्यसंसर्गेण चन्दनादि गन्धरहितं भवति लशुने पुनः सौगन्ध्यं न संक्रामति ॥

मागाद्दिवं दुर्मतिराप्तविद्यो
न वेद कर्तव्यमिहापि लोके ।
खमुत्पतन्मा तिमयः सपथ्याः
स्थलेऽपि जानन्ति न जातु यातुम् ॥

विद्याप्राप्त्या स्वर्गप्राप्तिरित्यागमः । प्राप्तविद्यः खलः स्वर्गं माधिरुरुहदस्मिंल्लोकेऽपि कर्तव्यं न जानाति । मात्सर्याद्दुर्मतिर्लोकद्वयाद्भ्रष्ट एवेत्यर्थः । दृष्टान्तमाह । सपक्षत्वादुचितमप्याकाशगमनं मत्या मा प्रापन् यावत्स्थलेऽपि ते नैव प्रक्रमन्ते । ———(पक्षाः?) विद्यास्थानीयाः । द्यावापृथ्व्यौ लोकद्वयस्थानीये । उत्पतन्निति पतेर्लुटि पप्तादेशाभाव——————॥

- - - - - - - - - - - - - - - -

मानं खलो यल्लभतेऽन्यतोऽपि ।
तत्पादहीनोऽपि फणी जवेन
जले स्थलादभ्यधिकं प्रयाति ॥

अन्यस्थानादपि विशिष्टं मानं निर्गुणोऽपि खलो राजकुले यल्लभते। राजानः खलमधिकं यन्मानयन्तीत्यर्थः। तत्क— —— इदं भवतीत्यध्याहर्तव्यम्। तेन वाक्यार्थरूपकमिदम्। इदं किमित्याह। पादरहितोऽपि सर्पः स्थलादधिकं जले— —ति यत्। निर्विघ्नस्यापि यत्सर्वत्र मानलाभस्तन्निष्पादस्यापि सर्पस्य जलस्थलयोस्समानगमनम् ॥

कवीरवाप्यापि मनोज्ञ - - -
(न्त्रा*)जा न यः पाति कुपण्डितेभ्यः।
उपेक्षते केलि (शुका*)नव(ध्यान्
क्रीडा*)बिडालैर्भुवि हन्यमानान् ॥

यो राजा सरसकाव्यानपि कवीन्खलेभ्यो न रक्षति स क्रीडाबिडालैर्मार्यमाणक्रीडाशुकानवलिम्पति। खलैरवमानितानां कवीनामरक्षणं यत्तद्बिडालमार्यमाणशुकावलेप इति वाक्यार्थरूपकम् ॥

---

* Supplied from the Com,

दिक्पालतेजोमयमूर्तिभाजां
कवीन् जिघांसन्ति बुधाः पुरो यत् ।
राज्ञामिदं तद्वरुणोपदिष्टं
मात्स्यं प्रति न्यायमुपेक्षकत्वम् ॥

पण्डिता राज्ञामग्रे कवीन्यद्धन्तुमिच्छन्ति तदिदमुपेक्षकत्वं कविरक्षणावलेपो राज्ञां भवति । अत्र हेतुमाह । मात्स्यं न्यायं प्रतीति । मात्स्येन न्यायेनेत्यर्थः । महान्मत्स्यः सूक्ष्मं मत्स्यं गिलतीति मात्स्यो न्यायः । मात्स्ये न्याये कुतस्तेषां प्रवृत्ति-रित्याह । दिक्पालानामिन्द्रादीनामष्टानां लोकपालानां तेजो भजताम् । यदि राजानस्तथाविधास्तन्मात्स्यो न्यायः कथं तेभ्यो रोचते इत्याह । वरुणोपदिष्टमिति । राज्ञां हि वरुणांशो-ऽप्यस्ति । वरुणश्चापां पतिः । तृतीयार्थे इति प्रतिः कर्मप्रवच-नीयः । अपेक्षकत्वमिति वा पाठः । तदिदं बुधैः कवीनां हननं कर्तुं । वरुणोपदिष्टमपेक्षकत्वं भवतीति यो(जनीयम्) — — । — — — प्रवचनीयैश्चेति द्वितीया । अल्पज्ञा एव कवीन्निन्द — — — — — — ॥

दृष्ट्वा कविं दृष्यामुखैर्मुधान्यै-
रसूयया किं विबुधैर्विधेयम् ।
यो विश्वरूपो विबुधेषु धुर्य-
स्स एव हेतुर्हि कविप्रथायाः ॥

कविं दृष्ट्वा मृषानुचिन्तयाऽसूयया मत्सरेण कालमुखै

पण्डितैर्विश्वरूपादन्यैः किं कार्यम् । यद्वा कृष्णनामा आजयमेरवः पण्डितस्तदादिभिः पण्डितैर्मिथ्या मत्सरेण किं संपाद्यम् । आजयमेरवो यः पण्डितराजो विश्वरूपनामा स एव कविरिति प्रथायाः कवीनां वा प्रथाया हेतुः । कविं शुक्रं च दृष्ट्वा हरिप्रभृतिभिर्देवैर्मत्सरेण किं कार्यम् । विश्वरूपो देवदेवो हि कविप्रसिद्धिहेतुः ॥

पण्डितानां स्तुतिद्वारेण निन्दामाह ।

संमानितैः श्लाघयितुं कवीन्द्रैः
- - - - - - - - - - - - - - - - - - ।
- - - - - - - - - - - - - - तेषा-
मृणस्य शुद्धौ विबुधास्त्वरन्ताम् ॥

क — — — — — — — — — — — — — — राजानः कवीनामधमर्णा भवन्ति । संमानितैः संमाननैर्वृत्तिदानेन — — — — — — — — — — — — — णं शोधयितुं राज्ञामुचितम् । पण्डिता एव राज्ञामृणशोधने त्वरन्ताम् । — — — — — — — — — — — मित्याह । तेषां कवीनां काव्यविद्वेषस्तन्मुखेन । अयमर्थः । पण्डिता राजविषये कवीनां काव्यं द्विषन्ति । ततः कवयो राज्ञां काव्यं न कुर्वन्ति । इति ऋणशुद्धिर्जाता । पण्डिता राज्ञां नाममात्रमपि विस्मारयितुं प्रवृत्ता इत्यर्थः । यद्वा राजभिर्दत्तवृत्तयः कवयो राज्ञामधमर्णा भवन्ति । पण्डिताः

कवीनां — — — — — — षयित्वा कवीनामृणशुद्धौ त्वरन्ताम् । काव्ये दूषिते सति राजानः कवीनां वृत्तिं ह — — — — — — — — — — — — — — — तेत्यर्थः ॥

कवेस्सतत्त्वं कविरेव वेद
न तद्विदस्तर्कवितर्कखिन्ना ।
किं वेदितुं दोषगुणावभिज्ञ-
स्तुरङ्गविद्यानिपुणस्य यन्ता ॥

कविरेव कवेः कौशल्यं जानाति तार्किकास्तु नात्र कुशलाः । अश्वविद्याचतुरस्य गुणदोषौ विशेष्टुं यन्ता गजारोहः किमभिज्ञो भवति ॥

मत्सरिभिरनुपेक्षणीयमीश्वरविषयमेव काव्यं यतो न कृतं तत्प्रतिपादयितुमाह ।

गतस्पृहोप्यादिकविः प्रबन्धं
बबन्ध रामस्य भविष्यतोऽपि ।
संमान्यमानस्तु नरेश्वरेण
मादृक्कथं काव्यविधावुदास्ताम् ॥

रामभद्रस्य जन्मनः प्रागेव रामायणं निस्पृहोऽपि वाल्मीकिः कृतवान् । मादृक् सस्पृहस्तु राज्ञादत्तवृत्तिस्सच्चरित्रवर्णने काव्ये कथमुदासीनो भवेत् । संमान्यमान इति मनेर्णिजन्ताल्लटश्श-त्वशानचावितिं कर्मणि शानच् ॥

मयि प्रवृत्ते हिमसोदराणि
यशांसि विस्तारयितुं नृपस्य ।
प्रजाज्वलीतु प्रतिपक्षराज-
न्यायेन सर्वोऽपि गणो बुधानाम् ॥

हिमसदृशानि राज्ञः पृथ्वीराजस्य यशांसि ख्यापयितुं मयि प्रवृत्ते सति तदीयप्रतिपक्षा राजानः पण्डिताश्च मत्सरेणात्यर्थं ज्वलन्तु । हिमेन ज्वलनमिति विरोधाभासः ॥

यदि पण्डिता मत्सरं कुर्वन्ति तर्हि त्वत्काव्यं कः शृणोतीत्याह ।

नरेश्वराणामुपमानतायै
कवीश्वराणामपि वर्णनाय ।
जगाम यो राममयं शरीरं
श्रोता स एवास्तु हृदिस्थितो मे ॥

यो मे हृदिस्थितः पृथ्वीराजः स एव श्रोताऽस्तु यः श्रीरामरूपतां गतवान् । किमर्थम् । राज्ञामुपमानार्थं कवीनां च वर्णनार्थम् । यदि श्रीरामो नाजनिष्यत राज्ञामुपमानं को भविष्यत्कं वा कवयो वर्णयिष्यन्नित्यर्थः । श्रीराम एव पृथ्वीराजरूपो जात इति वक्ष्यति ॥

स्ववंश्यभूपालयशःप्रताप
पाण्डुत्वचण्डत्वविवर्धनाय ।
यौ संघटेते प्रतिमासमध्ये
तौ वा मम प्रेक्षकतां भजेताम् ॥

अथवा तौ मदीयकाव्यस्य परीक्षकतां श्रूयताम् यौ मासस्य सावनमासस्य मध्ये दर्शे दर्शे यौ संघटेते एकराशिस्थौ भवतः । अत्र फलोत्प्रेक्षा । निजवंशजातानां राज्ञां यशः प्रतापयोः शुभ्रत्वतीव्रत्वयोर्वर्धनार्थमिव । अयमर्थः । स्ववंश्यपृथ्वीराजप्रेम्णा मत्काव्यं श्रोष्यतः । भजेतामिति——————ट् ॥

बाल्येऽपि लीलाजिततारकाणि
गीर्वाणवाहिन्युपकारकाणि ।
जयन्ति सोमेश्वरनन्दनस्य
षण्णां गिरां शक्तिमतो यशांसि ॥

त्रिशक्तिसहितस्य सोमेश्वरनामराजात्मजस्य पृथ्वीराजस्य बाल्येऽपि यशांसि जयन्ति सर्वोत्कर्षेण वर्तन्ते । षण्णां संस्कृतादीनां षट्संख्यानां वाचां । भाषाषट्कज्ञस्येत्यर्थः । लीलया हेलया जिततारकाण्युडुभ्योप्यतिशुभ्राणीत्यर्थः । अत एव गंगाया उपकारकाणि । अतिशुभ्रत्वापादनात् । शक्तिमतः कुमारस्य च । तत्पक्षे तारकोऽसुरविशेषः । गीर्वाणानां वाहिनी

सेना। सोम उमासहित - - - श्वरस्तत्पुत्रस्य। षण्णां गिरामिति कुमारस्य षण्मुखत्वात् ॥

पुरा पुराणं पुरुषं प्रणम्य
कदाचिदाभोगितयोगनिद्राम्।
व्यजिज्ञपन्नाभिसहस्रपद्म-
सिंहासनः प्राञ्जलिरब्जयोनिः ॥

आभोगवती कृता भोगिताऽनुभूता योगनिद्रा येन तं हरिं प्रणम्य पुरा कस्मिन्नपि काले नाभिपद्मसंविष्टः ब्रह्मा कृताञ्जलिरेवं विज्ञप्तवान् ॥

यथा त्वदीये मम पुष्करेऽस्मिन्
स्थितस्य संतापलवोऽपि नास्ति।
तथा क्षितौ पुष्कर एव तीर्थे
त्वया सनाथस्सुखितो वसामि ॥

अस्मिंस्त्वन्नाभिपद्मे वसतो मम यथा संतापलेशो नास्ति तथा त्वया कृतसानाथ्यो भूमावपि पुष्करे तीर्थे सुखेनाहं वसामि ॥

त्वं पुण्डरीकाक्ष इति प्रतीतो
बिभर्षि नाभावपि पुण्डरीकम्।
यस्माच्च नित्यं कृतसंनिधान-
स्त्रिपुष्करं पुण्यमतस्तदाहुः ॥

यस्त्वं पुण्डरीकाक्ष इति पुष्कराक्ष इति प्रसिद्धः। तथा त्वं

नाभौ पुण्डरीकं पुष्करं यस्त्वं धारयसि स एवंविधस्त्वं तत्र प्रसिद्धे (पुष्करे ?) यत्कृतसंनिधानो भवसि नूनं ततो हेतोर्जनास्तत्पुष्करं त्रिपुष्करं कथयन्ति ॥

देवस्त्रिनेत्रोऽप्यजगन्धनामा
त्रिपुष्करे सन्निदधाति तस्मिन् ।
जगत्त्रयीपावनता प्रवृत्तं
त्रिस्रोतसो दर्पमिवापनेतुम् ॥

तत्र त्रिपुष्करेऽजगन्धनामा देवस्सन्निधानं करोति । अत्र संभाव्यते । अहं त्रिभुवनं पवित्रीकरोमीति जातं गंगाया दर्पं निवारयितुमिव ॥

सा यज्ञभूमिर्मम पूर्वमस्यां
कुण्डं त्रयं वह्निमयं यदासीत् ।
तदेव कालस्य विपर्ययेण
पयोमयीं मूर्त्तिमभिप्रपन्नम् ॥

यत्त्रिपुष्करतीर्थं सा मम यज्ञभूमिः पूर्वमभूत् । अस्यां यज्ञभूमौ त्रयाणामग्नीनामाश्रयो यत्कुण्डत्रयं यदासीत्तदेव संप्रति कालवशाज्जलमयं संपन्नम् । वह्निमयमिति तत्प्रचुरे मयट् ॥

लोके त्वदीये यदि वा मदीये
माहेश्वरे वा न तथा रमन्ते ।
यथा त्रयाणामपि सन्निधाना-
दस्माकमस्मिन्नपवर्गकामाः ॥

तव मम महेश्वरस्य च संबन्धिनि भुवने मुक्तिकामा न तथा तुष्यन्ति यथास्माकं त्रयाणां सन्निधानात्त्रिपुष्करे तुष्यन्ति मुक्तिकामाः । अस्माद्भुवनादप्यधिकं तूर्णमेवात्र मोक्षसिद्धिः ॥

कैलासशैलादपि निर्मलानि
क्षीरोदधेरप्यमृतं स्रवन्ति ।
(ममा ?)लयाब्जादपि पुण्यगन्ध-
पद्मानि हि त्रीण्यपि पुष्कराणि ॥

देवत्रय्यास्त्रिपुष्करसंनिधाने हेतुमाह । कैलासक्षीरसमुद्र नाभिपद्माधिकगुणानि त्रीणि पुष्कराणि हि भवन्ति ॥

ब्रह्मर्षिगेहेषु सुखं स्थिताया-
स्सरस्वतीनेत्रतया त्रिवेद्याः ।
शीता प्रमोदाश्रुसरस्त्वयी सा
स्वामिन्निहानेहसि तप्तमास्ते ॥

(ब्रह्मर्षी)णामाश्रमेषु सुखं वसन्त्या वेदत्रय्याः सरस्वती-

नेत्रभावेन तस्याः हर्षबाष्पसरस्त्वयो शीतलस्वभावा हे स्वामिन् संप्रति तप्तं संतापतयाऽऽस्ते स्थिता ॥

कलेर्बलात्पाशुपतास्त्रनीत्या
याते वृषे सांप्रतमेकपद्यम् ।
त्रिलोचनो वाहनदुःस्थितत्वात्
त्रैलोक्ययात्राविमुखत्वमेति ॥

पाशुपतास्त्रवदद्य धर्मे कलिबलादेकपदे सम्पन्ने वृषवाहनो भगवान् वृषस्य पददुःस्थितत्वात्पादत्रयनाशात् त्रिभुवनयात्रा-पराङ्मुखो भवति । प्रतीयमानोत्प्रेक्षेयम् ॥

त्वयापि कामं कलिकालरात्रौ
निद्राविधेयत्वमुपागतेन ।
केशान् घनान् गर्जितभीरुणेव
हित्वा स्थितं शान्ततया जिनत्वे ॥

त्वयापि सम्प्रति बुद्धावतारे गृहीते सति घनान् निविडान् केशाञ् शिरोरुहान् कस्य जलस्येशान् स्वामिनो हित्वा विलुञ्च्य शान्ततया स्थितम् । भावे क्तः । घनकेशवर्जने हेतूत्प्रेक्षामाह । गर्जिताद्भीतेनेव । यतः कलिकाल एव तमोमयत्वाद्रात्रिस्तस्यां निद्रायत्तेन । निद्रायत्तानां हि महाञ् शब्द उद्वेगकरः ॥

कलावमुष्मिन्विरतोद्यमेषु
क्रतुक्रियायां द्विजमण्डलेषु ।
भोगे हविर्भागमये समाप्ते
जातो भृशं मन्दबलस्सुरेन्द्रः ॥

कलौ सति ब्राह्मणेषु यज्ञकर्मणि निवृत्तोद्योगेषु सत्सु हविर्भागेऽलब्धे सतीन्द्रोऽल्पबलस्सम्पन्नः ॥

इज्याभिघाताद्भिभूयते भूः
कलावनावृष्टिमहाभयेन ।
इत्युद्यमं पावकनन्दनस्य
निषेधति क्षीणमदो मयूरः ॥

'अग्नौ प्रास्ताहुतिस्सम्यग्' इत्यादिस्मरणेन यज्ञाभावादनावृष्टिभयेन भूमिः परिभूयतेऽल्पफला क्रियते । तत एव निर्मदो मयूरः कुमारस्य लोकयात्रां निवर्तयति । मयूरा हि दिव्यजलजीवकाः ॥

उत्तेजितं रामतया कुलं य-
द्दुद्वेजितं तद्भवता जिनत्वे ।
इत्यन्वयं स्वं प्रतिसंदिहानो
मन्दप्रभस्सूरिरिवाद्य सूर्यः ॥

श्रीरामरूपेण त्वया यत्कुलं शोभितं तदेव बुद्धरूपेण

सता त्वया चोभितमिति स्ववंशे ससन्देह इव रविरद्य मन्दप्रभो जातः । यथा सूरिः पण्डितोन्वयं संबन्धं प्रतिसन्देहवान् मन्दच्छायो भवति ॥

त्वया हरे तापसतामुपेत्य
सख्ये गृहीते हरिणैरिदानीम् ।
निवासभूमिर्मम पुष्करं त-
दास्कन्दि मातङ्गमहाभयेन ॥

हरिर्विष्णुस्सिंहश्च । हे हरे त्वया ऋषितामाश्रित्य मृगैः सह निवासे गृहीते सति मत्स्थानं पुष्करं मातङ्गेभ्यो म्लेच्छेभ्यो महाभयेनास्कन्दि आक्रान्तम् । सिंहे च शान्तप्राये सति मातङ्गेभ्यो हस्तिभ्यो भयेन स्थानमास्कन्द्यते ॥

चक्रे जगत्सर्गमहाध्वरान्ते
मयापि यत्रावभृथाभिषेकः ।
तत्राधुना देवगृहाग्रहार-
हिंसाक्रमं म्लेच्छचमूश्छिनत्ति ॥

जगत्सर्ग एव महाध्वरस्तत्समाप्तौ यत्र स्थाने मयापि अवभृतस्नानं कृतं । शुद्ध्यर्थमिति शेषः । तत्राधुना म्लेच्छाः प्रासादादिध्वंसेन खेदं निवारयन्ति । तथाविधे पुण्यायतने म्लेच्छाः पापमाचरन्ति इत्यर्थः । अस्मत्कृतसर्गयज्ञसमाप्तावधिकारमलस्य वारणार्थं योऽवभृथाभिषेको भवति सो - - - - - - - मया य - -

---- इत्यन्वयः। पुष्करसेवया ममाधिकारमलनिवृत्तिर्जाता नलन्यत्र तपो -- दि -- वित्यर्थः ॥

तव प्रविष्टे प्रमदाश्रुधारे
प्राक्च रेवायमुनास्वसारौ ।
वेविश्यतेऽवश्यमुपान्तभाजा-
मुच्छिष्टमप्यद्य जनङ्गमानाम् ॥

तवानन्दबाष्पधारे पूर्वं तत्र प्रविष्टे। पुष्करस्य पुण्यायतनत्वादानन्दोत्पत्तेरिति भावः। भगवतश्चन्द्रार्कनेत्रत्वाद्धर्षबाष्पधारे रेवायमुनयोः सोदर्यौ। रेवा यमुने हि चन्द्रार्काभ्यामुत्पन्ने। अद्य तु जनङ्गमानां म्लेच्छानां तत्समीपवर्त्तिनामुच्छिष्टमपि पुनः पुनः प्रविशति ॥

या स्नास्यदेकादशरुद्रमुण्ड
प्रणामकाले नयनाग्निनाभूत् ।
मातङ्गबन्दीकृतविप्रबाष्पैः
कोष्णाद्य सा पुष्करकूललेखा ॥

स्नास्यन्तो य एकादश रुद्रास्तत्कर्त्तृके मुण्डप्रणामे या तन्नेत्राग्निना कोष्णाभूत् साद्य म्लेच्छावष्टब्धब्राह्मणाश्रुभिः पुष्करतटभूमिः कोष्णा भवति ॥

तां यत्र तत्त्रिदिवेशवेश्यां
स्नातीं शचीं स्वर्गणिकागणः प्राक् ।

स्नानान्निषिद्धो निभृतं जहास
मज्जन्ति तत्राधमपुष्पवत्यः ॥

यत्र पुष्करे स्नातुं प्रवृत्तः स्वर्गवेश्यासमूहः पूर्वं शच्यैव निषिद्धः । तासां वेश्यात्वेनाधमत्वादिति भावः । तत्र स्नातुं प्रवृत्तां शचीं हसितवान् । अत्र हेतुः । तेषां तेषां त्रिदिवेशानामिन्द्राणां वेश्यामुपभोग्याम् । तत्राधमानां म्लेच्छानां पुष्पवत्य ऋतुस्नाताः स्त्रियः स्नान्ति । शचीगात्रस्पर्शनमात्रमपि यत्रानुचितं तत्र रजस्वलास्तुरुष्क्यः स्नान्ति ॥

मरुप्रयाणक्रमखिन्नभिन्न-
स्ववाहकण्ठासृगनस्ततृष्णाः ।
पिबन्ति तान्यद्य पयांसि पापाः
सुधान्धसामाचमनोचितानि ॥

मरौ धावनजातेन कष्टेन खिन्ना अत एव भिन्नेभ्यः क्षतरक्तवाहिनाडीव्यधेभ्यः स्ववाजिकण्ठेभ्योऽसृजा रक्तेनानस्ता अनपेता तृष्णा येषां ते पापाः । सुधान्धसाममृताशिनामपि शोधनयोग्यानि, पेयानि वा, तानि जलान्यद्य पिबन्ति ॥

सप्तर्षयः कामदुघापयोभिः
प्रारेभिरे प्राक्परमान्नपाकम् ।
हत्वाधुना जीवत एव मत्स्यान्-
पचन्ति पुण्ये पुलिने पुलिन्दाः ॥

कामधेनुक्षीरैर्हेतुभिः सप्तर्षयः पायसपाकं यत्र प्रारब्धवन्तस्तत्राद्य तत्तटे पवित्रेपि मीनान्युद्धृत्य किराता जीवत एव पचन्ति ॥

सुतः पुरस्ताद्ध्रुवतानिमित्त-
मुत्तानपादस्य तपस्यति स्म ।
अवीचयः पुष्करतोद्य पापैः
पापैकनिष्ठैः सुगमीक्रियन्ते ॥

यत्रैवोत्तानपादपुत्रो ध्रुवतां प्राप्तुं तपः कृतवांस्तत्रैव पापैकनिष्ठैः पापैर्म्लेच्छैरद्य पुष्करेऽवीचयो नरकविशेषाः सुलभाः क्रियन्ते ॥

इत आरभ्य दिशतीत्यन्तं (p. 32. l. 5.) पुष्करस्तुतिकुलकम् ।

व्यधादहल्यागमनाघशुद्धिं
यतो निविश्याम्बुजनालवाले ।
इन्द्रोऽस्य तीर्थस्य ततः प्रभावा-
न्नेत्राण्यवापाम्बुजसोदराणि ॥

अस्मिंस्तीर्थे पद्मनालतन्तौ निवेश्येन्द्रोऽहल्याभोगपापनिवृत्तये तपो यद्व्यधात्तत इन्द्रोऽस्य तीर्थस्य प्रभावात्पद्मसमानि नेत्राणि लेभे । गौतमशप्तः शक्रः शरीरे रन्ध्रदशशतीं प्रापत् । अस्य तीर्थस्य प्रभावाच्च तपः कुर्वतः शक्रस्य नेत्रसहस्रं संपन्नमिति श्रुतिः । संभावितादघशोधनादधिकस्य रन्ध्राणां नेत्रीभावस्य संपत्तिरिति विशेषः ॥

सप्तर्षिदारान्प्रति दुर्विकल्पे
तीर्थं कृशानोरघमर्षणं तत् ।
यमेन यम्यां च पयस्तदीय-
माचम्य पापं विनियम्यते स्म ॥

अग्नेः सप्तर्षिदारान् प्रत्यभिलाषोभूत् । ततः स्वभार्यां सप्तर्षिदाररूपं कारयित्वाऽरंस्तेति दुर्विकल्पे सति अग्नेस्तत्तीर्थमघमर्षणम् । तत एव पापशुद्धिर्जातेत्यर्थः । यमस्य भगिन्यामभिलाषोभूदिति यम्यां पापं यमेन तज्जलमाचम्य निवारितम् ॥

स्नात्वा जले तत्र दिगीश्वरत्वे
योग्येन रक्षः पतिनापि जातम् ।
क्षारेण किं वारिधिनेति वेद
तदेव सर्वस्वमिति प्रचेताः ॥

तत्रैव स्नात्वा महाराक्षसेनापि नैर्ऋतेन दिक्पालत्वे योग्येन जातम् । भावे क्तः । क्षारेणाब्धिना किं फलमित्यतो वरुणोपि तदेव तीर्थं सर्वस्वं जानाति । समुद्रादपीदं पवित्रमित्यर्थः ॥

तत्पावनं पावकतोपि मत्वा
नभस्वता किङ्करता गृहीता ।
मरुस्थलीभ्यो मृगतृष्णिकाभ्यो
न तन्मृगस्तत्पुलिनं जहाति ॥

वायुरग्नेः सखेति प्रसिद्धिः। अग्नेरपि सकाशात्पवित्रं तत्तीर्थं मत्वा तस्य तीर्थस्य वायुना किङ्करता गृहीता। वायुर्दासवत्तत्र वसतीत्यर्थः। मरुस्थलीभ्यो मृगतृष्णिकयान्धस्तन्मृगः पुष्करतटं न जहाति। इत्युत्प्रेक्षा। अंधस्यैकत्रैवावतिष्ठते॥

तटात्तटं मन्द्रमटाट्यमानं
मत्वा ककुद्मन्तमुमापतेस्तत्।
स्वार्थं च पुण्यं च विदन्नुपास्ते
धराधिपो लिप्सितजातरूपः॥

हरस्य वृषभं तटान्तरेषु शनैः कुटिलतया भ्रमन्तं मत्वा स्वार्थं च पुण्यं च तदुपासनेन मन्यमानो वैश्रवणस्तत्तीर्थं सेवते। यतो लिप्सितानि लब्धुमिष्टानि जातरूपाणि जातमभिजातं च येन सः। हरवृषस्य संचारेण जातरूपाणि जायन्ते इति प्रसिद्धिः॥

रुद्रेषु मूर्धस्थसुरापगेषु
त्रिपुष्करे सन्निहितेषु जाने।
चतुर्दशभ्यो भुवनेभ्य एव
पवित्रता संघटिता तदानीम्॥

शिरस्थितगङ्गेष्वेकादशसु रुद्रेषु त्रिपुष्करतटकृतसंनिधानेषु सत्सु अहं जाने भूमौ चतुर्दशभ्यो भुवनेभ्यः पवित्रता तत्र राशीभूता। अन्यथा तत्रैव रुद्राः किं वसेयुः। एकादश रुद्राः पुष्कराणि त्रीणि च चतुर्दश भवन्तीत्यर्थच्छाया॥

तथा शिरोजातपदैर्न शम्भोः
कामंडलव्यैर्न तथा ममापि ।
अवैषि पाद्यैर्न निजैस्तथोर्वीं
यथा पवित्रामसि(? पि)पुष्करैस्तैः ॥

शम्भोः शिरसि जातपदैः स्थिरस्थितैः पुष्करैर्जलै गाङ्गैरित्यर्थः । मम कामंडलव्यैः कमंडलुस्थितैर्गाङ्गैरित्यर्थः । त्वमपि भूमिं पवित्रां तथा निजैः पाद्यैः पुष्करैर्गाङ्गैर्न जानासि यथा तैस्त्रिपुष्करैर्जानासि । गङ्गातोपि पुष्करं पवित्रमित्यर्थः ।

पुष्करं करिहस्ताग्रे वाद्यभाण्डे मुखे जले ।
व्योम्नि खड्गफले पद्मे तीर्थौषधिविशेषयोः ॥ इत्यमरः ॥

तापत्रयं दर्शनतो दहन्ति
मलत्रयं स्पर्शनतो नुदन्ति ।
सन्ध्यात्रयं वन्दनतो जयन्ति
स्रोतस्त्रयं विस्मरयन्ति गाङ्गम् ॥

आध्यात्मिकाधिदैविकाधिभौतिकरूपं तापत्रयं दर्शनेन त्रीणि पुष्कराणि दहन्ति । तथाणवमायीयकार्मरूपं मलत्रयं स्पर्शनेन निवारयन्ति । तथा (वन्दो)नेन सन्ध्यात्रयवन्दनादधिकं फलं दिशन्ति । तथा त एव गङ्गां प्रवाहत्रितयं जयन्ति ॥ गर्भकुलकम् ॥

उपासते मां त्रिदिवस्पृशोपि
यदर्थमेव त्रिदिशस्त्रिसन्ध्यम् ।

त्रिविक्रम त्रीणि पदानि विष्णो-
स्तव प्रवृत्तानि यतस्त्रिलोक्याम् ॥

यदर्थं मोक्षप्राप्त्यर्थं स्वर्गस्थिता देवा अपि मां नित्य सेवन्ते। तथा हे त्रिविक्रम, विष्णोर्विश्वव्यापकतां कुर्वतस्तव त्रीणि पदानि यतः प्रभावात्त्रिलोकव्यापीनि संपन्नानि ॥

त्र्यक्षस्त्रिशूलस्य शिखात्रयेपि
त्रिविष्टपं येन तृणाय मत्वा।
त्रिशङ्कुदिङ्नाथमुषां बभूव
पुराणि च त्रीणि तृणीचकार ॥

त्रिशूलस्य धारात्रये सत्यपि येनैव महिम्ना स्वर्गं तृणायेव मत्वा। अयमर्थः। प्रान्त्युत्कर्षात्पुनरपि स्वर्गं प्र(?सा)दयामीत श्वरो मतवान्। धर्माधर्मविवेचकत्वेन स्वर्गस्य रचितार त्रिशङ्कुदिशो दक्षिणाशाया नाथं स्वामिनं धर्मराजमुषां बभूव। स्वर्ग------दाह्यतेऽतस्स्वर्गस्यापि दाहः प्रसज्यते। तस्यापि दाहोस्तु किं तेनेति त्रिपुराणि चाधाक्षीत्। उषां बभूवेति गुणाभावश्चिन्त्यः ॥

किं भूयसा त्रीनुदयानवाप्य
शक्तीश्च सिद्धीश्च समेत्य तिस्रः।
संगृह्य मित्रत्रितयं निगृह्या-
मित्रत्रयं चोज्ज्वलितप्रयत्नाः ॥

त्रिकूटशैलावधि सिद्धयात्राः
क्ष्मापास्त्रयं राजचतुष्टयानाम् ।
त्रिधा त्रिखंडामपि मेदिनीं च
जित्वा यदासादयितुं न योग्याः ॥
दिशन्ति तत्त्रीण्यपि पुष्कराणि
संदर्शनस्पर्शनसंनिधानैः ।
युगत्रयीपर्यवसानकाले
दुःखैस्त्रिभिः संप्रति दूषितानि ॥

भूयसा किं भवति । बहुनोक्तेन किमित्यर्थः । आत्मोदयादींस्त्रीनुदयान् प्रभुशक्त्यादीस्तिस्रः शक्तीभूमिसिद्ध्यादीस्तिस्रः सिद्धीर्मित्रत्रितयं मित्र,मित्रमित्रा,ऽधिमित्राणि प्राप्य तथा रिपुं, रिपुमित्रं, रिपुमित्रमित्रं च जित्वा लब्धधर्मार्थकामाः ॥ त्रिकूटाद्रिपर्यन्तं जयन्तो राजानो राजचतुष्टयानां त्रयं द्वादशविधं राजचक्रं जित्वा तथा त्रिखंडां भुवं च जित्वा यत् प्राप्तुं न योग्याः ॥ तद्दर्शनादिभिर्ददानानि त्रिपुष्कराणि कलिकालेद्य त्रिभिर्दुःखैराध्यात्मिकादिभिर्दूषितानि ॥

प्राप्तं न दिङ्नागकरस्थितेन
वाग्देवताश्रीकरवर्त्तिना वा ।
संबधिना वार्णवसप्तकस्य
यत्सप्तसप्तेरपि वर्त्मना वा ॥

यद्वाद्नीयेन महानटस्य
नाट्यक्षणे नंदिमुखैर्गणैर्वा ।
यत्तिष्ठता वा तव नन्दकेस्मिन्
मेघेऽसुरस्त्रीस्मितचंद्रिकायाः ॥
तीर्थेन तत् कस्य न पुष्कराक्ष
त्रिधा युगेषु त्रिषु पुष्करेण ।
बभूव चिन्तामणिकामधेनु-
कल्पद्रुमप्राग्रहरेण साम्यम् ॥ तिलकम् ॥

हे पुष्कराक्ष, दिङ्नागानां करस्थेन पुष्करेण, वाग्देवतायाः श्रियश्च करवर्त्तिना वा पुष्करेण पद्मेन, सप्तसमुद्राणां पुष्करेण जलेन, सप्तसप्ते रवेर्वर्त्मना पुष्करेणाकाशेन, ॥ महानटेश्वरस्य नाट्यकाले नंदिमुखैर्वादनीयेन पुष्करेण मुरजेन, तथा दैत्यस्त्रीहासज्योत्स्नाया मेघे निवारके इत्यर्थः । तवाऽस्मिन्नन्दकाख्ये खड्गे तिष्ठता पुष्करेणाग्रेण च यन्न प्राप्तम् ॥ तत्त्रिषु युगेषु चिन्तारत्नादिभ्यः श्रेष्ठेन त्रिपुष्करेण साम्यं कस्य न बभूव ॥

स्वयं पयोधिं विरसं विदित्वा
त्वं पुंडरीकाक्ष तदध्यतिष्ठः ।
शयालुतायास्तदयं न कालो
दयालुता सा समयानुयाता ॥

हे पुंडरीकाक्ष समुद्रं क्षारं मत्वेव त्वं स्वयमप्रार्थित एव तत्पुष्करमाश्रयेः । ततस्तव नायमवलेपावसरः । तव करुणोचिता ॥

उत्तिष्ठमाने त्वयि माननीय
शंकास्पदं कस्य कलिर्वराकः ।
न हि त्रिलोकीभयभंजनार्थे
तवोद्यमे द्वापरमप्यवैमि ॥

हे माननीय त्वय्युत्तिष्ठमाने गृहीतोद्यमे सति वराकः कलिर्युगं कलहश्च कस्य शंकास्थानं। न कश्चित्कलेः शंकते इत्यर्थः। अत्र हेतुः। त्रिजगद्भीतिहरणार्थे तवोद्योगे द्वापरं युगं संदेहं च न मन्ये। प्रतिमल्लाभावादितिभावः। यत्र द्वापराभाव स्तत्र कथं कलिरित्युक्तिसंगतिः॥ संदेहद्वापरौ चाथेत्यमरः॥

व्याहृत्य वाक्यमिति पुष्करकारणेन
तूष्णीमभूयत च पुष्करकारणेन ।
आसर्गसंमतपिशाचजनार्दनस्य
भास्वत्यपत्यत दृशा च जनार्दनस्य ॥

पुष्करकारणेन पद्मजन्मना त्रिपुष्करहेतोर्वचनमुक्त्वा तूष्णीं भूतं च जनार्दनस्य दृशा सूर्ये पतितं च। द्वौ चशब्दावेककालतां सूचयतः। यतः सर्गादारभ्य संमतं पिशाचजनानामर्दनं मारणं यस्य॥

तत्कालं रविमण्डलात्पुनरिव त्वष्टुर्गताद्गोचरम्
दैत्यारेर्विषयीकृताद् रविमयेनैवेक्षणेनोदगात् ।

गाढाकृष्टनभोवरोहसमयन्यञ्चन्मुखाश्वावली-
वल्गाहि त्रुटितापतत्फणमणिज्योतिस्सपत्नं महः ॥

विष्णो रविमयेन नेत्रेण स्थानीकृतान्नारायणेन दक्षिण-दृशावीक्षितादित्यर्थः । सूर्यमण्डलात्तदा तेज उदगान्निर्गतम् । अतस्संभाव्यते । विश्वकर्मणो गोचरमिव गतात् । विश्वकर्मणा हि पूर्वं तक्षितात्सूर्यात्तेजः पतितम् । गाढमाकृष्टाच्च तेन नभसो-वरोहसमये न्यञ्चन्मुखाया अश्वश्रेणेर्वल्गाभूता येऽहयस्तेभ्यस्त्रुटिता अत एवापतन्तो ये फणमणयः तेषां तेजसः सपत्नं समम् ॥

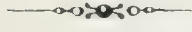
आकालाग्नेः शिवान्तं प्रथममजनि यत्तद्विपर्यासवृत्त्या
संप्रत्याग्नेयलिङ्गं किमिदमवतरत्यन्यथेयत् क्व तेजः ।
इत्यन्तः कान्तिजातं कमलजकमलाकान्तमेलापवेला-
साक्षित्वेन स्थितानां किमपि दिविषदां विस्मयं तद्वितेने ॥

तत्कान्तिजातं स तेजःपुञ्जो नभश्चराणामाश्चर्यमुदपादयत् । कदाचित्तैः कश्चित्तेजःपुञ्जो न दृष्ट इत्याह । कमलजो ब्रह्मा कमलाकान्तो विष्णुस्तयोः संघटनदर्शिनाम् । यदा तयोः संघटनं पश्यतामिति वस्तुधर्मः । इति हेतोः कालाग्नेरारभ्य शिवपर्यन्तं पूर्वं यदजनि । विपर्यासवृत्त्या आकाशादधः प्रवृत्त्या तदाग्नेय-लिङ्गमिदं किमवतरति । कि---तम् । अन्यथा यदीद-माग्नेयलिङ्गं न भवति तदा इयत्तेजः क्व भवतीति भद्रम् ॥

श्रीलोलराजसुतपण्डितभट्टनोन-
राजात्मजो विवरणं व्यधिताद्यसर्गे।
आज्ञामवाप्य विदुषां किल जोनराजः
पृथ्वीमहेन्द्रविजयाभिधकाव्यराजे ॥ १ ॥

इति पृथ्वीराजविजये प्रथमः सर्गः ॥ १ ॥

द्वितीयः सर्गः ॥

अथांशुभिः सूर्यमयस्य चक्षुषः
स सूर्यकान्तादिव सूर्यमण्डलात्।
जवादवारोहदखण्डचण्डिमा
वसुन्धरासंमुखमर्चिषां चयः ॥ १ ॥

अथानन्तरं सूर्यसहितस्य नेत्रस्य रश्मिभिः करणभूतैः इवातितीक्ष्णः सूर्यबिम्बाज्जवेन ज्वालापुञ्जो भुवमवतीर्णवान्। यथार्कांशुभिः सूर्यकान्तादवरोहति निष्क्रामति ॥ १ ॥

किमाहुतीः काञ्चन शातमन्यवी-
र्निवेश्य बिम्बे द्युमणेर्हुताशनः।
समिद्धमूर्त्तिः सुहृदाऽन्तरिक्षतो
निवृत्य भूयोप्यधितिष्ठति क्षितिम् ॥ २ ॥

शातमन्यवीरिन्द्रार्थं प्रकल्पिताः काञ्चनाहुतीः सूर्यबिंबे प्रापय्य। 'अग्नौ प्रास्ताहुतिः सम्यगादित्यमुपतिष्ठत' इति वाक्यार्थात्। सुहृदा वायुना समिद्धमूर्त्तिर्दीपितज्वालोयमग्निः किमाकाशान्निवृत्य भूयोपि भूमिमवरोहति ॥ २ ॥

किमेष रत्नाकर एव मूर्त्तिमा-
ननेन किं वा प्रहितः स वाडवः।

सुरापगातिप्रणयप्रकोपवत्-
पतङ्गकन्यानुनयार्थमागतः ॥ ३ ॥

अयं मूर्त्तो रत्नाकर एव किं भवति। तथाऽनेन नदीपतिना गङ्गानुरागक्रुध्यद्यमुनानुनयार्थं विसृष्टः सन्नागतो वाडवः किं भवति। पतंगकन्येति साभिप्रायम् ॥ ३ ॥

सुषुम्णनाम्नः किरणस्य चन्द्रमाः
प्रयाति यस्य प्रतिदर्शमर्थिताम्।
तमेव सर्वं रविणा किमर्पितं
प्रदर्शयिष्यत्ययमोषधीः प्रति ॥ ४ ॥

यस्य सुषुम्णनाम्नः किरणस्य प्रत्यामावास्यां चन्द्रो याचकत्वमेति तमेव सुषुम्णमशेषमोषधीः प्रत्यर्केण किं दत्तमयमोषधीपतिर्दर्शयिष्यति। संभावनायां लृट् ॥ ४ ॥

किमुत्तरस्यां दिशि वृद्धतेजसा
कृतोपचारो वसुभिर्विवस्वता।
उपेत्य रंभाप्रणयात्त्रिविष्टपं
व्रजत्यसावुत्तरदिक्पतेः सुतः ॥ ५ ॥

उत्तरदिक्पतेः सुतो नडकूबरो रम्भानुरागाद्दिवमागत्य किं व्यावर्त्तते। दीप्तत्वे हेतुमाह। वसुभिस्तेजोभिर्धनैश्च सूर्येण कृतमानः। तस्य मानने हेतुमाह। उत्तरस्यां दिशि प्रवर्धमानतेजसा ॥ ५ ॥

किमेष सत्यप्यमृतांशुसौहृदे
तिरस्कृतश्चन्द्रकिरिटतेजसा ।
विरागतः सूचितमित्रसंग्रहो
जगज्जिगीषुर्मदनोऽवरोहति ॥ ६ ॥

जगज्जेतुं किं कामोवरोहति। कुतोस्येयती दीप्तिरित्याह। कृतो मित्राणां मित्रस्यार्कस्य च संग्रहो येन। कुतो, विरागतो वैराग्यात्। कुतोस्य वैराग्यं जातमित्याह। चन्द्रेण कामस्य सुहृद्भावे सत्यपि शशिशेखरेण भस्मीकृतः। अयमर्थः। यदि मम चन्द्रो मित्रं स्यात्तन्मद्दाहोद्यतं हरमेष निवर्तयेदिति वैराग्यान्मित्रस्य रवेः संग्रहं कृत्वा कामो भूमिमवतीर्णः ॥ ६ ॥

किमोषधीशस्य सहोदरो भिष-
कृतोपदेशश्चिरकालमश्विनोः ।
अनामयीकर्त्तुमदः क्षमातलं
त्विषां निधेर्मंडलमेष मुंचति ॥ ७ ॥

ओषधीशस्य चन्द्रस्य सहोदरो भिषग् धन्वन्तरिरिदं भूतलमरोगं कर्त्तुं सूर्यस्य मण्डलं किं मुंचति। स्वर्गे धन्वन्तरिः किं स्थितवानित्याह। चिरकालमश्विनोः कृतोपदेशः। ओषधीशस्य सहोदरो भिषगिति साभिप्रायम् ॥ ७ ॥

किमेष राशिस्थितिमेत्य भास्वता
वितीर्णदोषोपशमार्थवैभवः ।

उपप्लवं म्लेच्छकृतं महीसुतः
स्वभातुरंकं विनिहन्तुमागतः ॥ ८ ॥

महीसुतो भौमः म्लेच्छैःकृतमुपद्रवं निवारयितुं स्वमातुर्भूमेरङ्कं किमागतः। स कथमुपद्रवं निवारयतीत्याह। एकस्मिन्मेषादौ राशौ स्थितिमेत्य सूर्येण वितीर्णा दोषोपशमार्थं वैभवो यस्य। रविर्हि दोषोपशमं रात्रिनाशं करोति ॥ ८ ॥

अनूरुणाज्जातिरिति प्रवेशितो
निराकरिष्यंस्तिमिरं रसातलात्।
गृहीतशिक्षः किमयं दिवाकरा-
द्धरामनन्तः पुनरेति रक्षितुम् ॥ ९ ॥

किमयमनन्तः शेषोर्कमण्डलात्पुनर्भुवमेति रक्षितुं वोढुमित्यर्थः। भूतलादन्धकारं निवारयितुं। तत्रोपायमाह। सूर्यादधीतान्धकारहरणशिक्षः। अर्केण कुतो हेतोः सोऽध्यापित इत्याह। अरुणेन मातृस्वसेयत्वात् प्रवेशितः। अथ - - - - धारितां भूमिं भूयो रक्षितुं - - - - - - - - चेत्यन्वयः ॥ ९ ॥

सहस्रपादेन निकामसेवया
कृतप्रसादो द्वितयेन पादयोः।
किमेष पापाकुलितं नु पुष्करं
पवित्रयिष्यन्नरुणोवरोहति ॥ १० ॥

सहस्र — — — — — — — — — — द्वितयेन कृतप्रसादो

दत्तपादद्वयः। सूर्यस्य सहस्रपादत्वात् पदद्वयदानोक्तिसङ्गतिः। एषोऽरुणः किं नु म्लेच्छक्षोभितं पुष्करं पवित्रीकर्त्तुमवरूढः॥१०॥

चिराय नारायणपादसेवया
किमुज्झितः पाशवपाशवैकृतैः।
भवान्तरे शिक्षितराक्षसक्षयो
ऽन्यरूपतामेत्ययमर्कभूर्हरिः॥ ११ ॥

श्रीरामपादसेवया त्यक्तपशुजन्मपाशविकारो जन्मान्तरे शिक्षितराक्षसवधोऽयम - ॥ ११ ॥

जनेन कानीनतया कदर्थितः
प्रविश्य युद्धक्रिययाऽर्कमंडलम्।
अयोनिजन्मत्वसमेधितद्युतिः
किमेष कर्णः पुनरेति भूतलम्॥ १२ ॥

— — — — — — — — — ततो युद्धे मरणेनार्कमंडलं प्रविश्य किमेष कर्णो भूतलमेति। कर्णः कथमियद्दीप्त इत्याह। अयोनिजत्वेन समेधिता द्युतिर्यस्य॥ १२ ॥

जगत्प्रदीपादपरः प्रदीपितो
जगत्प्रदीपो नु किमीश्वरेच्छया।

किमेष वा द्वादशसूर्यतेजसा
कृतो भुवि द्वादशराजजित्वरः ॥ १३ ॥

जगत्प्रदीपादर्कादीश्वरेच्छया प्रदीपितो द्वितीयो जगत्प्रदीपः सूर्यः किमेष भवति । किंवा द्वादशानां सूर्याणां तेजसा कृतः किमेष भवति । द्वादशविधराजजैत्र इति हेतुः ॥ १३ ॥

इति प्रतापायतनेन तेजसा
नभश्चराणां निचयेन चर्चितः ।
जगत्त्रयीपुण्यसमृद्धिसंगमः
पतंगमध्यात्पुरुषो विनिर्ययौ ॥ १४ ॥

इति प्रतापमूलस्थानेन तेजसा हेतुना एवं देवगणेन चर्चितः कृतकल्पनः त्रिभुवनपुण्यराशिः पुरुषोऽर्कमण्डलान्निर्गतः ॥१४॥

इतः प्रभृति 'स योपि देवन्द' (Verse 34, below.) इत्यन्तं पुरुषरूपवर्णनपरं कुलकम् ।

यथा द्युसिन्धोः सलिलाद्यथाग्नित-
स्तथैव पुण्यादपि भानुमण्डलात् ।
महेश्वरस्यैष* तनोः समुद्गतो
जगद्विषां संहृतये गुहः पुनः ॥ १५ ॥

आग्नेयो गांगेयश्च कुमार इत्यागमः । अतः कविरूहति । अष्टमूर्त्तिमूर्त्त्यन्तराद्गङ्गाजलात्तथाग्नेर्यथा कुमारः समुद्गतस्तथैव

---

* महेश्वरस्येव, a variant noted on the margin.

पवित्रादष्टमूर्त्तिमूर्त्त्यन्तरात्सूर्यमण्डलाच्चतुस्त्रयार्थमेष कुमार इव निर्गत इत्युत्प्रेक्षा । पुरुषो विषयो गुहो विषयी । विषयित्वेन विषयस्य संभावनार्थं महातेजस्त्वं — — — — — — — स्समानो धर्मः ॥ १५ ॥

स्वभावसि — — — — — —
प्रभावलीलावगतावकाशया ।
शनेर्जनन्या प्रतिमान्यतावशा-
न्निषिद्धयेव स्वयमेव नान्वितः ॥ १६ ॥

देवानां छाया न भवतीति प्रसिद्धिः । तदेव कविरुत्प्रेक्षा-पूर्वमुपन्यस्यति । शनेर्जनन्या च्छायया नान्वितः । छायाया अभावे हेतुं संभावयति । नैसर्गिकभूषणदी — द्धेति भावः ॥ १६ ॥

पतंगवानायुजरोमकोमलै-
र्निकामकान्तैरसिकुन्तलोत्करैः ।
गुणाननुज्झद्भिरिवान्वयाश्रया-
न्विनिर्ममाणो रजनीपराभवम् ॥ १७ ॥

पतङ्गस्य रवेर्वानायुजा येऽश्वास्तद्रोमवत्कोमलैरत्यर्थमेचकैः केशै रात्रेरप्यवमानं कुर्वन् । अत उत्प्रेक्ष्यते । कारणानुगुणान् गुणानत्यजद्भिरिवेति । तेषां कारणं दिवार्कमंडलोत्थितः पुरुषः ॥ १७ ॥

किरीटरत्नातपमण्डलच्छला-
द्दधत्सुधांशोरपि सुन्दरं मुखम् ।
अनश्वरीकर्त्तुमिवाहिमत्विषा
सुधांशुजीवातुमिवांशुमर्पितम् ॥ १८ ॥

सुधांशोर्जीवातुर्जीवनौषधं सुषुम्णाख्यो रश्मिस्तमिव मौलिस्थरत्नरश्मिव्याजाद्दधत् । कुतः प्राप्तमित्याह । सूर्येणेन्दुसुन्दरं मुखमविनाशीकर्त्तुमिव दत्तम् । चन्द्रः क्षीणः सन्सुषुम्णप्रवेशेन वर्धते । अस्य च मुखं चन्द्रः । तमेव सुषुम्णः प्रविशितु (?) यथा न जातु क्षीयते इति भावः ॥ १८ ॥

न मृष्यते कस्यचिदेष वक्रता-
मितीवमत्वा परमार्जवस्पृशा ।
कदाचिदिन्दोः कलयेव भास्वता
वितीर्णया चन्दनलेखयान्वितः ॥ १९ ॥

सूर्येण प्रसादीकृतया सरलया चन्द्रकलयेव चन्दनललाटिकया युक्तः । चन्द्रकलायाः सरलत्वकल्पनायां हेतुमाह । एष पुरुषः कस्यचिद् वक्रतां कुटिलत्वं न सहते इति ॥ १९ ॥

तवासुरान् पादतले करोम्यहं
न शुक्रबुद्ध्या व्यवहार्यमन्यथा ।
इतीव मुक्तामणिकुण्डलात्मना
शुभग्रहाभ्यामवलंबितश्रुतिः ॥ २० ॥

इन्दोः कदाचित् क्षीणत्वेन तथा बुधस्य जातुचित्पापसाह-

चर्येण पापात्मकत्वाच्छुभग्रहौ जीवशुक्रावेव। ताभ्यां मुक्ताकुण्डलव्याजादाधानीकृतकर्णः। अत्रोत्प्रेक्ष्यते। तवासुरानित्यादि। तत्र जीव आह। अहं तव पादलग्नानसुरान् करोमि। भवता शुक्रप्रेरणया — — — — — — — — — था मद्वचनपरित्यागेन न व्यवहर्तव्यम्। शुक्रस्यासुरपक्षपातित्वादिति भावः। शुक्रश्चाह। तव पादतलेऽसुरान् करोमि। त्वया शुक्रोऽसुरगुरुरिति मयि वैरिपक्षसंभावनयाऽन्यथा मद्वचनत्यागेन न व्यवहर्त्तव्यम् ॥ २० ॥

महीतले कुत्रचिदुज्झितासने
सरस्वती श्रीश्च भयाद्भविष्यतः।
इतीव पद्मौ दधदेतयोः कृते
दृशोश्छलादम्बुजबन्धुनार्पितौ ॥ २१ ॥

म्लेच्छभयात्सरस्वतीलक्ष्म्यौ त्यक्तासने भूमौ भविष्यतः अस्माद्धेतोरिव सूर्येण तदर्थमर्पितौ पद्मौ दृष्टिव्याजाद्दधत् तद्दृष्टिद्वये — — — — — — — — — — — — ॥ २१ ॥

समर्पितं संचितपूर्वमध्वरे-
पयो — — दिव सप्तसप्तिना।
व — — — — — — — — — —
— रारियुद्धाय सुरेन्द्रकार्मुकम् ॥ २२ ॥

आकाश — — — — — — — — — — — — — — — — — — — द्वयेन भूषणव्याजाद्दधत् ॥ २२ ॥

अनूरुकान्त्येव दधद्विनिर्मित-
— — — — — — ।
सरोजलक्ष्म्या सितरक्तया रवे-
रयं कुले रत्नमितीव चुंबितम् ॥ २३ ॥

अरुणांशुभिरिव कृतं स्मितकान्तिच्छुरितमधरं दधत् । अत्रोत्प्रेक्ष्यते । अयं पुरुषः सूर्यवंशे रत्नभूत इत्यतो हेतोरिव पद्मिन्या शुभ्रारुणया लक्ष्म्या चुम्बितम् । माता हि पुत्रं चुम्बति ॥ २३ ॥

विनिर्मितेनेव तमोभिराहृतै-
र्विवस्वताऽन्धङ्करणैर्जगद्द्रुहाम् ।
विराजमानः सहजेन वर्मणा
नवांबुदेनेव नभोग्रसंगिना ॥ २४ ॥

जगद्द्रुहां दैत्यानामन्धंकरणैरान्ध्यकरैः सद्भिस्तमोभिः करणभूतैरादित्येनानीतैः कृतेन कवचेन शोभमानः । तत्कवचदर्शनाद्धि दैत्यानां तमांसि दर्पा गलन्ति । नभोग्रात्सङ्गिना मेघेनेति संभावनम् ॥ २४ ॥

विशन्निशाकान्तकलासुधालवैः
कलिन्दकन्याजलशेषशुक्तिषु ।
च्युतैरिवोत्पन्नमिनस्य मण्डले
मनोरमं मौक्तिकदाम धारयन् ॥ २५ ॥

यमुनाजलान्निर्गताद्यच्छेषं तदेव शुक्तयस्तासु पतितैः

प्रविशच्चन्द्रकलामृतकणैरर्कमण्डले उत्पन्नमिव मुक्ताहारं हारिणं धारयन् ॥ २५ ॥

सुरद्विषां विघ्नयितुं मनीषितं
गृहीतमभ्यर्थ्य रवेरिवान्तिकात् ॥
उदारगारुत्मतनायकच्छलात्
समुद्वहन्नङ्कतले शनैश्चरम् ॥ २६ ॥

दीप्तगारुडमध्यमणिव्याजादुत्संगे शनैश्चरमिव दधत्। कुतः प्राप्त इत्याह। रविसमीपाद्याचित्वा गृहीतमिव। याचने हेतुमाह। दैत्यानामभिप्रायं हन्तुम्। शनैश्चरो हि सेवितः शत्रून् हन्ति ॥ २६ ॥

किरीटकेयूरयुगाङ्गदद्वयी-
वतंसरत्नप्रतिबिम्बितामरः।
सुतान् विधातुर्दधदर्यमार्पिता-
न्न वालखिल्यानिव नानुयाचिकान् ॥ २७ ॥

किरीटकेयूरयुगे चाङ्गदद्वय्यां च यानि वतंसभूतानि रत्नानि तेषु प्रतिबिम्बिता अमरा यस्य सः। अतः संभाव्यते। अनुयाचिकाननुगमनोद्यतान् ब्रह्मात्मजान् वालखिल्यानिव न न दधदपि तु दधानः। वालखिल्याः केन हेतुना तं सेवन्ते इत्याह। अर्यम्णा दत्तान्। तेषां सूर्यविधेयत्वादिति भावः ॥ २७ ॥

प्रदी (? प्ततेजो) रविमण्डलान्तरा-
दवाप्तकन्दारविधेयकर्मणि ।
कलिन्दकन्यासलिलानुजन्मना
स्वकीर्तिगङ्गासहवासिनासिना ॥ २८ ॥

कन्दारं शाणं ----लादिर्य --- विधेयं कर्त्तुं ----- प्राप्तशाणघर्षणेनेत्यर्थः । यमुनानुजन्मना यामुनसोदरेण स ------ स्वकीर्त्तिगङ्गायाः स्पृहवानिव खड्गेन भ्राजमानः ॥ २८ ॥

न चक्रमेकं भवति प्रयो — —
— — — — — वाजिभिः ।
इतीव पित्र ~ रथाङ्गमुज्झितं
समुद्व — — — — — ॥ २९ ॥

------ चक्रं रथस्य प्रक्रामकं न भवति शुद्धैररथीकृतैरश्वैः संच --------॥ २९ ॥

विलोचनाग्निं विशतो — — —
— — — — — — — — ।
दधङ्गले दक्षिणदृग्जुषा विभो-
र्विवस्वता प्राप्तचरीं समर्पिताम् ॥ ३० ॥

सूर्येण दत्तां मालां कण्ठे धारयन् । अत्र संभाव्यते । हरस्य तृतीयनेत्रं विशतः कामस्य हस्तस्रस्तां धनुर्लतां हरस्य दक्षिणनेत्रस्थेनार्केण हरस्य सकाशात्प्राप्तामद्य सूर्येण दत्ताम् ॥ ३० ॥

द्वितीयवैवस्वतवद्विरोधिनां
हठात्पदं मूर्ध्नि निधातुमुद्यतः ।
विनीलगुल्फाभरणांशुमण्डल-
च्छलेन पादौ दधदायसाविव ॥ ३१ ॥

द्वितीयो यम इव शत्रूणां शिरसि बलाच्चरणं क्षेप्तुं प्रवृत्तो नीलानां गुल्फाभरणानामंशुराशिव्याजेन लोहमयौ पादाविव दधन् । यमो हि लोहमयपादः ॥ ३१ ॥

सपक्षपातं दिनपत्यपत्यमि-
त्यशेषभूमण्डलवन्द्यताकृते ।
चकासदंगुष्ठनखप्रभानिभात्
स्थितेन संध्याद्वितयेन पादयोः ॥ ३२ ॥

अयं दिनपतेरपत्यमित्यतो हेतोः समस्तजनैर्वन्दनीयत्वार्थं सानुरागं स्थितेन संध्याद्वयेन चकासच्छोभमानोऽङ्गुष्ठांशुव्याजात् ॥ ३२ ॥

मनोरपि प्रस्तुतधर्मशासनः
शनैश्चरादप्यलसः कुपद्धतौ ।
हरीश्वरादप्यतिमित्रवत्सलो
यथोचितं दण्डधरो यमादपि ॥ ३३ ॥

मनोरपि सकाशादारब्धधर्मव्यवहारः । तथा कुपद्धतौ

कुत्सितमार्गे भूमिमार्गे च शनैरप्यलसः। सुग्रीवादप्यतिशयेन मित्रप्रियः। यमादपि यथोचितदण्डः। सूर्योत्पत्त्या मन्वादिभ्यो भ्रातृभ्योतिरेको दर्शितः ॥ ३ ३ ॥

यदर्थ्यते किंचन येन केनचि-
त्तदस्य कर्णादपि दातुमीश्वरः ।
मनो दधानः सुमनोरुजाक्षयं
विधातुमुज्जागरमश्विनोरपि ॥ ३४ ॥

येन केन चिद्गुणिना निर्गुणेन वा यत्किंचन देयमदेयं वा स याच्यते तदप्यर्थिने दातुं कर्णादप्युत्साहवान्। अश्विनोरपि सतोरश्विनावनादृत्येत्यर्थः। सुमनसां देवानां साधूनां च रुजाक्षये सावधानं मनो दधत् ॥ ३ ४ ॥

स योपि रेवन्द इति प्रसिद्धिमा-
नपत्यरत्नं नलिनीविलासिनः ।
तुरङ्गविद्याचतुरस्ततोप्यसौ
मधुद्विषः पादसमीपमासदत् ॥ ३५ ॥

विंशत्या कुलकम् ॥

स योपि रेवन्दनामा प्रसिद्धः सूर्यस्य श्रेष्ठः पुत्रस्तस्मादप्यश्वविद्याकुशलो विष्णोः पादतलं प्रापत् ॥ ३ ५ ॥

स पुष्कराशेषसमुद्रपूरितैः
कुलापगानां पयसा भृतैरपि ।

निधान कुंभैरपि रत्नसंकर-
प्रभाधनैरुत्पलदामहारिभिः ॥ ३६ ॥
अमर्जयद्भूभुजगीविभूषितै-
र्भृशं प्रमोदाश्रुभरेण निर्भरैः ।
महात्मनः षोडशभिर्विलोचनै-
र्महाभिषेकं विधिना सहाच्युतः ॥ ३७ ॥
युगलकम् ॥

सोऽच्युतोस्य महात्मनो विधिना ब्रह्मणा सह महाभिषेकं षोडशभिर्नेत्रैरारब्धवान्। यत आनन्दाश्रुपूरितैः उत्पलमाल-मनोरमैः। तथा भूरेवभुजगी तया समलंकृतैः पुष्करादि-जलपूरितैर्निधानकुंभैरिव। तेऽपि भुजगीवृता भवन्ति। अभि-षेके षोडश कुंभा योज्या इत्याचारः। यद्वा पुष्करादीनां च षोडश संख्यात्वात्कुंभानां षोडशत्वम् ॥ ३६। ३७ ॥

प्रणामकाले विधिवासुदेवयोः
करैश्चतुर्भिश्च करद्वयेन च ।
धृतोत्तमांगः स षडन्तरानपि
द्विषः प्रतिष्ठेतुमिवाप्तवान्बलम् ॥ ३८ ॥

ब्रह्मणः करद्वयेनाच्युतस्य करचतुष्टयेन प्रणामावसरे धृत-शिराः सन् कामादीन् षट् शत्रून् जेतुं बलं प्रापत्। हस्तानां षट्त्वादिव। प्रतीयमानोत्प्रेक्षा च ॥ ३८ ॥

अशेषगात्रोदरगर्भवर्तिनां
तरंगिणीसागरपाथसां लवैः ।
निरित्वरैर्नेत्रपथेन शार्ङ्गिणः
समस्ततीर्थैरिव सोभ्यषिच्यत ॥ ३९ ॥

नद्यः सर्वांगसंधिषु कुक्षौ समुद्रश्चेति — — — हरेः समस्तांगेषु वर्त्तिनीनां नदीनां तथोदरे स्थितानां समुद्राणां जलकणैर्दृङ्मार्गेण हर्षवशान्निर्गच्छद्भिरशेषतीर्थैरिव सोभिषिक्तः ॥ ३९ ॥

निसर्गपूर्णं कलशं दधद्विधि-
र्हरिश्च शंखं तत एव पूरयन् ।
धराधिपत्ये प्रमदाश्रुणा स्वतः
कृताभिषेकं पुनरभ्यषिञ्चताम् ॥ ४० ॥

ब्रह्मा कलशं स्वभावजलपूर्णं दधद्धरिश्च समुद्रेभ्यः शंखं पूरयन्नुभौ ब्रह्माच्युतौ प्रथममानन्दबाष्पेण कृताभिषेकं तं चक्रवर्तित्वे पुनरभ्यषिञ्चताम् ॥ ४० ॥

कलौ युगे बुद्धतया स्थितो हरि-
र्ददाति यत्कारुणिको जनान्प्रति ।
तदापदस्मादनुभावसप्तकं
स सप्तलोकीविजयस्य साधनम् ॥ ४१ ॥

कलिकाले बुद्धरूपो हरिर्दयालुर्जनान् प्रति यद्ददाति तदनुभावानां वक्ष्यमाणानां प्रभावाणां सप्तकं विष्णुसकाशात्प्रापत् सप्तभुवनजयस्योपायम् ॥ ४१ ॥

महाप्रभावानुपलभ्य सप्त ता-
नवाप्तवान् सप्तमचक्रवर्त्तिताम् ।
यदस्ति किंचित्करणीयमुच्यतां
तदित्यभूत्प्रांजलिरग्रतस्तयोः ॥ ४२ ॥

सप्त महतः प्रभावानाप्य सप्तमचक्रवर्त्तिभावं लभमानः स कर्तव्यमाज्ञाप्यतामिति वदंस्तयोः पुरो बद्धांजलिरभूत् ॥ ४२ ॥

सुदर्शनस्य प्रतिपादकं प्रति
त्रिनेत्रमुत्तानितपूर्वमेकदा ।
पुरोस्य विश्वाभयदक्षिणाकृते
प्रसारयामास करं जनार्दनः ॥ ४३ ॥

सुदर्शनस्य चक्रस्य दातारं त्रिनेत्रं प्रति हरिणा कदाचित् पूर्वमुत्तानितं हस्तं हरिरस्याग्रे जगदभयदक्षिणार्थं प्रसारयामास मोक्षानं कृतवान् ॥ ४३ ॥

ततो नियुक्तः स यथोदिते विधौ
विधौ च देवे च विधौ तिरोहिते ।
यशस्यमर्त्यारि (?सरोरु)हां विधौ
विधौतपाप्मा भवबन्धमग्रहीत् ॥ ४४ ॥

विधौ ब्रह्मणि विधौ विष्णौ च देवेऽन्तर्भूते सति ताभ्यामसुरवधे प्रेरितो विधौतपाप्माऽनुचितपापः स पुरुषोऽसुरपद्मानां संकोचकत्वाच्चन्द्रसमे यशसि भरबंधमभिनिवेशं गृहीतवान् ॥ ४४ ॥

करेण चापस्य हरेर्मनीषा
बलेन मानस्य नयेन मंत्रिभिः ।
धृतस्य नामाग्रिमवर्णनिर्मितां
स चाहमानोयमिति प्रथां ययौ ॥ ४५ ॥

स पुरुषश्चाहमान इति प्रथां प्राप्तः नाम्नामग्रिमाक्षरैः कृताम् । केषां नामानीत्याह । करेण धृतस्य चापस्य तथा मनीषया धृतस्य हरेस्तथा बलेन धृतस्य मानस्य तथा मंत्रिभिर्धृतस्य नयस्य । चापादीनां नामाद्यक्षरैरिव कृतां चाहमान इति संज्ञां स लब्धवान् इत्यर्थः ॥ ४५ ॥

कदाचिदुत्कंठित एष मा स्म गा-
द्विलोकयन्नर्कमितीव विष्णुना ।
विरिञ्चसामान्यमवेत्य लम्भितं
स्वनाभिपंकेरुहमातपत्रताम् ॥ ४६ ॥

एष सूर्यपुत्रः पितर्युत्कंठितः सूर्यं विलोकयन् सूर्यदर्शनहेतोः सूर्यं मागादितीव माहात्म्यविषये ब्रह्मणः सादृश्यमवेत्य विष्णुनास्य स्वनाभिपद्मं छत्रतां नीतम् । छत्रत्वेन नाभिपद्मं हरिरदादित्यर्थः । विलोकयन्निति हेतौ शतृप्रत्ययः । अथ-

मर्थः। ब्रह्मा मम नाभिपद्माश्रयः। अयं च ब्रह्मणः सदृशः। अस्याप्यहं निजपद्मं ददामीति। यद्वा विरिञ्चसामान्यं साधारणमिति नाभिपद्मस्य विशेषणम्। तस्यातपत्रतामवेत्य लम्भितम्। उपेत्येति पाठ आर्षः॥ ४६॥

विवृद्धिमानीय दिनानि कानिचित्
पुनः पिता ते तनुतां तनोति मे।
यशोनिधे तद्विमृहि त्वमेव मा-
मितीव सेवापरमिन्दुमण्डलम्॥ ४७॥

तव पिता सूर्यो मां कंचित्कालं संवर्ध्य मम हानिं करोति तस्माद्धेतोर्हे यशस्विंस्त्वमेव मां रक्षेतीव सेवायां सक्तं चन्द्रमण्डलम्॥ ४७॥

तथा न विश्रांतिपदं रिपुर्मधो-
रवैति मां मानद पुष्करं यथा।
उपप्लवस्तद्द्रुतमेव वार्यता-
मितीव दुग्धार्णवमेव सेवकम्॥ ४८॥

मधो रिपुर्विष्णुः पुष्करं यथा विश्रमस्थानं जानाति तथा न मां जानाति तस्माद्धेतोर्म्लेच्छोपद्रवः शीघ्रमेव वार्यतामित्यतो हेतोः सेवकं क्षीरसमुद्रम् (*द्रव)॥ ४८॥

हिरण्यगर्भस्य कमण्डलूदरे
यमेव संस्थानविशेषमश्नुते।

* This word is written and then scratched through.

तमेव धृत्वेव महेश्वरभ्रमात्
स्थितं ह्रदं मूर्धनि सौरसैंधवम् ॥ ४९ ॥

ब्रह्मणः कमण्डलुमध्ये गंगाजलं यमेव संनिवेशनं प्राप्नोति तमेव संनिवेशं गृहीत्वा यं महेश्वर इति भ्रमाच्छिरसि स्थितं गंगाप्रवाहमिति रूपकम् । अयमपि हि महान् भूमेरीश्वरः ॥ ४९ ॥

नभस्सरस्सारसयोर्बलद्विषा
हिमाचलस्य स्फटिकाचलस्य च ।
ध्रुवं कृतं पक्षतिभिर्नभश्चरै-
रमित्रशान्त्यर्थमुपायनीकृतम् ॥ ५० ॥

नभ एव सरस्तत्र सारसयोर्हंसयोर्हिमाद्रिकैलासयोः संबन्धिभिः पक्षतिभिः पक्षैरिन्द्रेण नूनं कृतं सत् शत्रुजयार्थं देवैर्ढौकनीकृतम् ॥ ५० ॥

अदृश्यमूर्त्तिः स्वयमुष्णवारणं
रथांगपाणेस्सहधर्मचारिणी ।
समुन्नतिं सूर्यकुले करिष्यतो
रघोरिवास्यापि बभार मूर्धनि ॥ ५१ ॥

जनैरदृश्या श्रीः सूर्यकुले माहात्म्यं करिष्यतोस्य रघोरिव शिरसि धृतवती छत्रम् ॥ ५१ ॥ कुलकम् ॥

अयं यथा मे तनयस्तथा क्रतौ
न कश्चिदन्योपि कदाचिदप्यभूत् ।
इति स्वकं बिम्बमिवोष्णरश्मिना
प्रतापवृद्ध्यैकृतमानुयाचिकम् ॥ ५२ ॥
अचिन्तयद्यो मनसापि विप्रियं
तमप्युपस्थाय विहन्तुमीश्वरम् ।
सुदर्शनादप्यधिकप्रभावभा-
गुपास्तचक्रं विजयेषु तं दिशाम् ॥ ५३ ॥
युगलकम् ॥

अयं मम पुत्रो यथा क्रतौ भवति तथा कोपि नान्यो मत्पुत्रोभूदित्यतो हेतोस्सूर्येण प्रतापवर्धनार्थमानुयाचिकं कृतं निजं बिंबमिव ॥ तथा यो मनुष्यो देवो वा चित्तेनाप्यनिष्टं चिन्तयति तमप्येत्य निहन्तुं समर्थं यतो हरिचक्रादपि सप्रभावं चक्रं विजयकालेषु तं सिषेवे ॥ ५२ ॥ ५३ ॥

प्रजापतेः सृष्टिरिवात्तविग्रहा
स्थितिक्रिया मूर्त्तिमतीव वैष्णवी ।
किमन्यदध्यापितदेहडम्बरा
स्वयं नवा संहृतिशक्तिरैश्वरी ॥ ५४ ॥
दधत्यशेषैरपि लक्षणैस्तनू-
मलंकृतां रत्नमरीचिमालिनीम् ।

अभून्नदीभर्त्तुरिवाधिदेवता
पुरोस्य तांबूलकरंकवाहिनी ॥ ५५ ॥
युगलम् ॥

मूर्त्तिमती ब्रह्मणः सृष्टिरिव । तथा मूर्त्ता विष्णुसंबंधि स्थितिरिव । तथा किमन्यद्वर्णयाम इति शेषः । अध्यापि शिक्षितो देहडंबरो मूर्त्तिग्रहणं यया सा हरस्य संहारशक्ति रिव ॥ सर्वैरुत्तमस्त्रीलक्षणैर्भूषितं नानारत्नधारकं शरी दधती अत एव रत्नाकरस्याधिदेवतेव तांबूलकरंकवाहि पुरोस्याभवत् ॥ ५४ ॥ ५५ ॥

रदं ममोन्मूलयति स्म यश्छला-
दमुष्य वक्त्राणि यथैवसंति षट् ।
तथैव दंतान् दनुजक्षयक्षमा-
नहं न गृह्णामि किमित्यसूयया ॥ ५६ ॥
गृहीतवानभ्यधिकं प्रभावतः
पतिर्गणानामिव दन्तपंचकम् ।
मुखानुरूपीकृतसर्वविग्रह-
स्तमन्वगादाजिषु गंधसिंधुरः ॥ ५७ ॥
युगलकम् ॥

यो मम दन्तं छलादुन्मूलितवांस्तस्य कुमारस्य यथा मुखानि सन्ति तथैव षट्संख्यान् दानवदलनदक्षान् द किं न दधामीत्यसूयया प्रभाववशाद्दंतपंचकमाददानो

सद्गृहीतसमस्तशरीर एकदन्त इव गंधहस्ती समरेषु तमन्वगात् ॥ ५६ ॥ ५७ ॥

दिगष्टकं जेतुमशेषमंशुमा-
नवश्यमष्टैव बभार वाजिनः ।
इमं त्वमुष्मै प्रतिपाद्य सूनवे
ध्रुवं गतः संप्रति सप्तसप्तिताम् ॥ ५८ ॥

- - - - - - - - - - -
- - - - - - - - विहायसा ।
स्वकान्तिसर्वस्व - - - - - -
- - - - - - - - ॥ ५९ ॥

युगलकम् ॥

एकैनैकेनैक एके जीयंत इति युक्तम् । अतोऽष्टौ दिशो जेतुं सूर्योऽष्टैवाश्वानवहत् । अद्य पुनस्तेषामश्वानां मध्यादेकमश्वं दत्वा सप्ताश्वतां सूर्यो गत इत्येवं कवीनां स्तुतौ योग्यो हयस्तमन्वगात् । मयूरकण्ठ - - वर्णत्वात्संभाव्यते । विलंघनीयेनाक्रमणीयेन व्योम्ना दत्तं निजद्युतिसर्वस्वमिव दधत् ॥ ५८ ॥ ५९ ॥

विमुच्य(ते) - - - - - - - - -
- - - - - - - - दधेः सुता मम ।
इतीव बुद्ध्या परिवर्ज्य कौस्तुभं
स्यमंतकः शार्ङ्गभृता समर्पितः ॥ ६० ॥

निषौ(शौ)थमार्त्तण्ड इति क्ष्मातले
प्रसिद्धनामा सकलेऽपि तं मणिः ।
मृगांकमौलेः समसौर्षिकाधृतः
पितेव चूडाभरणं व्यभूषयत् ॥ ६१ ॥
युगलकम् ॥

अस्य दातुं लक्ष्मीसहोदरः मणिः कौस्तुभो मया यदा पसार्यते तर्हि कौस्तुभसोदरी मह्यं कुप्यतीतीव बुद्ध्या कौस्तुभ मदत्वा शार्ङ्गिणास्य स्यमन्तको दत्तः ॥ राचिरविरिति भूत प्रसिद्धो मौलिभूषणभूतस्तथा चन्द्रमौलेः स्पर्धया हेतुभूत तेन पिता सूर्य इव धृतः । हरश्चन्द्रमौलिः । अहं सूर्यमौलि र्भवामीति स्पर्धया धृतः । स्यमन्तकः सुवर्णस्रावी जाम्बवज्जय प्राप्तो मणिः ॥ ६० ॥ ६१ ॥

पतिर्धनानामजगंधवासिना
शिवेन दत्तस्व इव स्वतः सखा ।
उपागतो वा स्वयमेव रक्षितुं
प्रतार्यमाणो नडकूबरभ्रमात् ॥ ६२ ॥
धनेन कोशाधिपतिर्मृधे मृधे
व्ययीकृतेनाप्यसमाप्तसंग्रहः ।
सुमेरुरत्नाकररोहिणाचल-
प्रभावजैत्रो वरिवस्यति स्म तम् ॥ ६३ ॥
युगलकम् ॥

अजगंधाख्यप्रदेशे निवसता शिवेन स्वसमीपाद्दत्तस्वः सखा वैश्रवण इवोपगतः । अथवा तस्मिन्नडकूबरभ्रान्त्या रचितुं स्वयमेव धनपतिरागतः । इवेत्युत्प्रेचा ॥ युद्धे युद्धे व्ययीकृतेनापि भाण्डागारेणासमाप्तः संग्रहो यस्य स कोशपतिर्हेमाद्रिरत्नाकररत्नाचलेभ्योऽधिकस्तं सेवितवान् ॥ ६२ ॥ ६३ ॥

भरक्षमो राक्षससंक्षयं प्रति
त्वयानुजोऽसावनुगम्यतां मृधे ।
इतीव वाक्यं सवितुर्यमः स्वयं
नरात्मना राम इवानुपालयन् ॥ ६४ ॥

अतीव यो दुर्बल एव सर्वथा
तमप्यधिष्ठाय बलिष्ठतां नयन् ।
समाप्तशस्त्रास्त्रविधौ धनंजयो
बभूव सेनापतिरस्य शाश्वतः ॥ ६५ ॥

युगलकम् ॥

राक्षसक्षयप्रवृत्तोसौ कनिष्ठो भ्राता भवतानुगम्यतामित्येतत्सूर्यस्य वचोनुपालयन् मनुष्यरूपेण यम इत्यारोपः । तथा राम इवेति । स हि सवितुः पितुर्दशरथस्याज्ञामपालयत् ॥ तथात्यर्थं यो दुर्बलस्तमप्यधिष्ठाय स्वपचीकृत्यातिबलवत्त्वं नयन् । शस्त्रकर्मण्यस्त्रकर्मणि चास्य धनंजयोर्जुनः शाश्वतः सेनापतिरस्यैषोऽभूत् । धनंजयाख्यो वायुश्च बलप्रदः ॥ ६४ ॥ ६५ ॥

स सप्तसप्तेरपि विस्मयप्रदा-
निति प्रभावानुदवाप सप्त यत् ।
तदन्वशात् सप्त सरित्पतीनपि
त्रिपुष्करं नाम किमस्य दुर्जयम् ॥ ६६ ॥

सप्तसप्तेः सूर्यस्याप्याश्चर्योत्पादकान् पूर्वोक्तान् सप्त प्रभावान् स यत्प्राप तत्ततो हेतोः सप्त समुद्रानपि स चाहमानो जितवान् । अस्य त्रिपुष्करं किं कथं दुर्जयम् । त्रिभ्यः सप्तानामधिकत्वादिति च ॥ ६६ ॥

स सप्तभिर्वारिधिभिः पुरस्कृतं
विजीयमानैरिव रत्नसप्तकम् ।
हरिप्रभावार्जितमूर्जितं दध-
न्न चक्षमे द्वीपपतीनपि प्रति ॥ ६७ ॥

विष्णुप्रसादप्राप्तं पूर्वोक्तं रत्नसप्तकं दधत् । अतः संभाव्यते जितैः सप्तभिः समुद्रैर्दत्तमिवेति स द्वीपाधिपानपि नासहिष्ट ॥ ६७ ॥

स पूर्वरंगार्थमिव क्ष्मातले
मधुद्विषा स्थापकतामनीयत ।
प्रपित्समानेन विहाय बुद्धतां
समुद्धतां म्लेच्छचिकित्सिनीं तनुम् ॥ ६८ ॥

शांतं बुद्धरूपं त्यक्त्वा म्लेच्छच्छेदकं रूपं प्रपत्तुमिच्छत

दैत्यारिणा स चाहमानः पूर्वरंगार्थं स्थापकतामिव नीतः। स्थापकः सूत्रधारः। नटेन च प्रथमाभिनीतं रूपं त्यक्ता रूपान्तरं कर्त्तुकामेन सूत्रधारः क्रियते ॥ ६८ ॥

विकंटकीकृत्य स सर्वतो धरां
प्रतापपुष्टांश्च विधाय भूभृतः ।
क्रमेण दावाग्निरिवोदपीपदद्
घनं प्रजातापसमापनं कुलम् ॥ ६९ ॥

समस्तां भूमिं निष्कण्टकां कृत्वा भूभृतो राज्ञश्च प्रतापेन धूम्रान् कृत्वा स घनमसंख्यं मेघं च प्रजातापनिवारकं कुलमजनयत् । अत एव दावाग्निरित्युपमा ॥ ६९ ॥

समागतः पुष्करतीर्थयात्रया
प्रसंगतः कंचन कालमुर्वराम् ।
परीक्ष्य सर्वामधियोगिनां गुरु-
र्यथागतं भास्करमंडलं ययौ ॥ ७० ॥

त्रिपुष्करे तीर्थे तीर्थयात्रया हेतुभूतया भूमिमागतः प्रसंगेन महीं परीक्ष्य परिपाल्य स महायोगी यथागतं सूर्यमंडलं प्रति गतवान्। योगी च सूर्यमंडलं प्रविशतीत्यर्थच्छाया ॥ ७० ॥

अचाहमानापि रराज मेदिनी
विगाहमाना रुचिरं तदन्वयम् ।

न वंशगुल्मेन तथा वनस्थली
यथा हि भग्नेव विभाति मौक्तिकैः ॥ ७१ ॥

चाहमानरहितापि भूः शुशुभे रुचिरमधिकं यतः तत्कु धारयन्ती । अत्र दृष्टान्तमाह । अत्र वंशगुल्मे भग्ने स मुक्ताफलैर्वनभूमिर्यथा शोभते तथा वंशगुल्मेन न शोभ वनभूमिः ॥ ७१ ॥

काकुत्स्थमिक्ष्वाकुरघू च यद्दध-
त्पुराभवत्त्रिप्रवरं रघोः कुलम् ।
कलावपि प्राप्य सचाहमानतां
प्ररूढतुर्यप्रवरं बभूव तत् ॥ ७२ ॥

श्रीराममिक्ष्वाकुं रघुं च धारयद्रघोः कुलं यत् त्रयः प्रवर यस्य तत् कृतयुगेऽभूत्तत्कुलं चाहमानभावं प्राप्य प्ररूढचतुर्थ प्रवरं कलावभूत् । प्रवराणां वैषम्यमेव भवति । तत्कुलं त प्रवरचतुष्टयसहितमभूदिति ॥ ७२ ॥

इतः प्रभृति ब्रह्मेत्यन्तं (verse 80, below) कुलकम् ।

आदित्यरश्मिदुरतिक्रमपारियात्र-
पार्श्वान्तरप्रतिदिनाध्वगकीर्त्तिकायाः ।
सप्तार्णवीविषयशाश्वतवाडवाग्नि-
व्यापारपारगमनप्रगुणप्रभावाः ॥ ७३ ॥

Manuṭikā Saṅgraha, Fasc. 1-3 @ /10/ each	1	14
Mārkaṇḍeya Purāṇa, (English) Fasc. 1-9 @ 1/- each	9	0
Mugdhabodha Vyakarana, Vol. I, Fasc 1-7; @ /10/ each	4	6
Nirukta, (2nd edition) Vol. I, Fasc. 1-2, @ Rs. 1-4	2	8
Nityācārapaddhati, Fasc. 1-7 @ /10/ each	4	6
Nityācārapradīpa, Vol. I, Fasc. 1-8, Vol. II, Fasc. 1-4 @ /10/ each ...	7	8
Nyāyabinduṭīkā, Fasc. 1 @ /10/ each	0	10
Nyaya Vartika Tatparya Parisudhi, Fasc. 1-4 @ /10/ each ..	2	8
Nyayasarah	2	0
Padumāwati, Fasc. 1-6 @ 2/ each	12	0
Prākrita-Paingalam, Fasc. 1-7 @ /10/ each	4	6
*Parāçara Smṛti, Vol. I, Fasc. 2-8, Vol. II, Fasc. 1-6; Vol. III, Fasc. 1-6 @ /10/ each	11	14
Parāçara, Institutes of (English) @ 1/- each	1	0
Pariksamukha Sutram	1	0
Prabandhacintāmaṇi (English) Fasc. 1-3 @ 1/4/ each	3	12
Rasarnavam, Fasc. 1-3	3	12
Ravisiddhanta Manjari, Fasc. 1	0	10
Sadukti-karna-mrita, Fasc. 1-2, @ /10/ each	1	4
Saddarśana-Samuccaya, Fasc. 1-2 @ /10/ each	1	4
Samaraicca Kaha, Fasc. 1-7, @ /10/ each	4	6
Sāṇkhya Sūtra Vṛtti, Fasc. 1-4 @ /10/ each	2	8
Ditto (English) Fasc. 1-3 @ 1/- each	3	0
Six Buddhist Nyaya Tracts	0	10
Siva Parinahya		
Smriti Prakasha, Fasc. 1	0	10
Srāddha Kriyā Kaumudī, Fasc. 1-6 @ /10/ each ...	3	12
Sri Surisarvasvam, Fasc. 1-2, @ /10/ each	1	4
Suçruta Saṁhitā, (Eng.) Fasc. 1 @ 1/- each	1	0
Suddhi Kaumudī, Fasc. 1-4 @ /10/ each	2	8
Sundaranandam Kavyam	1	0
Suryya Siddhanta, Fasc. 1-2 @ 1-4 each	2	8
Syainika Sastra	1	0
Tantra Vārtika (English) Fasc. 1-14 @ /1/4	17	8
*Tattva Cintāmaṇi, Vol. 1, Fasc. 1-9; Vol. II, Fasc. 2-10; Vol. III, Fasc. 1-2; Vol. IV, Fasc. 1; Vol. V, Fasc. 1-5; Part IV, Vol. II, Fasc. 1-12 @ /10/ each	23	12
Tattva Cintamani Didhiti Vivriti, Vol. I, Fasc. 1-8; Vol. II, Fasc. 1-3, Vol. III, Fasc. 1, @ /10/ each	7	8
Tattva Cintamani Didhiti Prakas, Fasc. 1-6 @ /10/ each	3	12
Tirthacintamoni, Fasc. 1-4, @ /10/ each	2	8
Trikāṇḍa-Maṇḍanam, Fasc. 1-3 @ /10/	1	14
Tul'si Satsai, Fasc. 1-5 @ /10/	3	2
*Upamita-bhava-prapañca-kathā, Fasc. 1-2, 5-13 @ /10/ each	6	14
Uvāsagadasāo, (Text and English) Fasc. 1-6 @ 1/- ..	6	0
Vallāla Carita, Fasc. 1 @ /10/	0	10
Varṣa KriyāKaumudī, Fasc. 1-6 @ /10/	3	12
Vidhāna Pārijāta, Fasc. 1-8; Vol. II, Fasc. 1 @ /10/	5	10
Ditto Vol. II, Fasc. 2-6 @ 1/4/	6	4
Vishahitam, Fasc. 1	0	10
Vivādaratnākara, Fasc. 1-7 @ /10/ each	4	6
Vrhat Svayambhū Purāṇa, Fasc. 1-6 @ /10/	3	12
Yogaśāstra, Fasc. 1-3	3	12

Tibetan Series.

Amarakosah	2	0
Amartika Kamdhenuh	1	0
Bauddhastotrasangraha, Vol. I	2	0
A Lower Ladakhi version of Kesarsaga, Fasc. 1-4, @ 1/- each ...	4	0
Nyayabindu of Dharmakirti, Fasc. 1-2	2	0
Pag-Sam S'hi Tin, Fasc. 1-4 @ 1/- each	4	0
...ri S'iñ (Tib. & Sans. Avadāna Kalpalatā) Vol. I, ... Fasc. 1-11 @ 1/- each	22	0
...asc. 1-5; Vol. II, Fasc. 1-3; Vol. III, Fasc. 1-6	14	0
... ...	1	0

Arabic and Persian Series.

...h Jahan Namah	2	0
...lish) Vol. I, Fasc. 1-4 @ 1/-	4	0
... 1-22 @ 1/8/ each	33	0
...h) Vol. II, Fasc. 1-5, Vol. III, Fasc. 1-5, ...o Vol. II, @ 2/- each	22	0
...ex, Fasc. 1-37 @ 1/8/ each ...	55	8

Fasc. 1-6, @ 1/4/ each ... ... Rs. 26
Conquest of Syria, Fasc. 1-9 @ /10/ each 5
Catalogue of Arabic Books and Manuscripts 1-2 @ 1/- each ... 2
Catalogue of the Persian Books and Manuscripts Fasc. 1-3 @ 1/- each 3
Faras Nama, of Hashini 1
Ditto of Zabardast Khan 1
Farnang-i-Rashidī, Fasc. 1-14 @ 1/8/ each 21
Fihrist-i-Tusi, or Ṭūsy's list of Shy'ah Books, Fasc. 1-4 @ 1/- each 4
Gulriz 2
Hadiqatu'L, Haqiqat, (Text & Eng.) 3
History of Gujarat 1
Haft Asmān, History of the Persian Masnawi, Fasc. 1 @ /12/ each ... 0
History of the Caliphs, (English) Fasc. 1-6 @ 1/4/ each ... 7
Iqālnamah-i-Jahāngirī, Fasc. 1-3 @ /10/ each 1
Isābah, with Supplement, 51 Fasc. @ 1/- each 51
Kashf al-Ḥujub wal Astār: 2
List of Arabic and Persian MSS. 1903-1907 and 1908-1910, @ 1/- each 2
Ma'āṣir-i-Raḥīmı, Part I, Fasc. 1-4 @ 2 each 8
Maāṣir-ul-Umarā, Vol. I, Fasc. 1-9; Vol. II, Fasc. 1-9; Vol. III, 1-10; Index to Vol. I, Fasc. 10-11; Index to Vol. II, Fasc. 10-12; Index to Vol. III, Fasc. 11-12 @ /1/ each ... 35
Ditto (Eng.) Vol. I, Fasc. 1-6, @ 1/4/ each ... 7
Memoirs of Tahmasp 1
Marhamu 'L-Ilali 'L-Mu'Dila, Fasc. 1-3 3
Muntakhabu-t-Tawarikh, Fasc. 1-15 @ 10/ each 9
Ditto (English), Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-5 and 3-Indexes; Vol. III, Fasc. 2 @ 1/- each 17
Muntakhabu-l-Lubāb, Fasc. 1-19 @ /10/ each... 11
Ditto Part 3, Fasc. 1-4 @ 1/- each 4
Persian and Turki Divans of Bayran Khan, Khan Khanan ... 1
Qawaninu 's-Sayyad of Khuda Yar Khan 'Abbasi, edited in the original Persian with English notes 5
Riyāzu-s-Salātīn, Fasc. 1-5 @ /10/ each 3
Riyāzu-s-Salātīn, (English) Fasc. 1-5 @ 1/- 5
Shah Alam Nama, Fasc. 1-2 2
Tadhkira-i-Khushnavīsān 1
Tabaqat-i-Nasiri (English), Fasc. 1-14 and Index @ 1/- each ... 15
Tārīkh-i-Fīrūz Shāhi of Ẓiyāu-d-dīn Barni, Fasc. 1-7 @ /10/ each ... 4
Tārīkh-i-Fīrūzshāhi, of Shams-i-Sirāj Aif, Fasc. 1-6 @ /10/ each ... 3
Ten Ancient Arabic Poems, Fasc. 1-2 @ 1/8/ each 3
The Mabani 'L Lughat: A Grammar of the Turki Language in Persian 1
Tuzuk-i-Jahāngirī (Eng.) Fasc. 1 @ 1/- 1
Wis o Rāmīn, Fasc. 1-5 @ /10/ each 3
Ẓafarnāmah, Vol. I, Fasc. 1-9, Vol. II, Fasc. 1-8 @ /10/ each ... 10

ASIATIC SOCIETY'S PUBLICATIONS.

1. ASIATIC RESEARCHES. Vol. XX @ 10/- each 10
2. PROCEEDINGS of the Asiatic Society from 1875 to 1899 (1900 to 1904 are out of stock) @ /8/ per No.
3. JOURNAL of the Asiatic Society for 1875 (7), 1876 (7), 1877 (8), 1878 (8), 1879 (7), 1880 (8), 1881 (7), 1882 (6), 1883 (5), 1884 (6), 1885 (6), 1886 (8), 1887 (7), 1888 (7), 1889 (10), 1890 (11), 1891 (7), 1892 (8), 1893 (11), 1894 (8), 1895 (7), 1896 (8), 1897 (8), 1898 (8), 1899 (8), 1900 (7), 1901 (7), 1902 (9), 1903 (8), 1904 (16) @ 1/8 per No. to Members and @ 2/- per No. to Non-Members.

N.B.—*The figures enclosed in brackets give the number of Nos. in each year.*

4. Journal and Proceedings, N.S., (Nos. 1-4 of 1905 are out of stock), 1905—1912 @ 1-8 per No. to Members and Rs. 2 per No. to Non-Members.
5. Memoirs, Vol. I (21), Vol. II (11), Vol. III (6), Vol varies from number to number. Discount of 25% t
6. Centenary Review of the Researches of the Society f
7. Catalogue of the Library of the Asiatic Society, Be
8. Moore and Hewitson's Descriptions of New Indian Parts I-III, with 8 coloured Plates, 4to, @ 6/- each
9. Kaçmīraçabdāmṛta, Parts I and II @ 1/8/ ...
10. Persian Translation of Haji Baba of Ispahan, by Haji S i-Kirmasi, and edited with notes ...

N.B.—All Cheques, Money Orders, &c., must be made Asiatic Society," only.